פרײַז 25 גראָשען XIV-טער יאָהרגאַנג „Należytość pocztowa uiszczona gotówką" „Radomer-Kielcer Leben" 11 (656) היינט 10 זייטען
Radom, dnia 12 Marca 937 r.
ראַדאָם, פרייטאָג כ״ט אדר תרצ״ז
טעלעפאָן פון רעדאַקציע 18 - 15

פאַראָווע פאַרבערײַ
און כעמישע פּראַלניע
A.
HEMPEL
פאַבריק און צענטראַלע אַלטע שטאָדט 7
פיליעס:
זשעראָמסקי 1
זשעראָמסקי 21
זשעראָמסקי 59
טראַוגוטטא 11
קעלנער צו וואַשען צו 15 גר.

ראַדאָמער-קעלצער לעבען

ישראל ברוך
גאָרפּייז

ג. סוחר און בעל-הבית פון ראדאם

איז נאָך לאַנגע און שווערע ליידען געשטאָרבען אין טשעלאָדז (נעבען בענדין)
שבת כ״ג אדר אין עלטער פון 66 יאָהר
און איז דאָרט צו קבורה געקומען

וועגען וואָס ס'איז מודיע די אין טיפען טרויער פּערבליבענע

פרוי, טאָכטער, זוהן, שנור
איידים, אייניקלעך און פאַמיליע.

ווילט איהר האָבען קלאָרע, זויבערע וועש, נײַע גאַרדעראָבעס, שנײַ-ווײַסע פאָרהאַנגען,
גיעט נאָר צו וואַשען און פאַרבען אין דער בעקאַנטער
כעמישער פאַרבערײַ און פראַלניע פון דער ערשטקלאַסיגער פירמע

A. HEMPEL

Centrala Stare Miasto 7 telefon 19 - 70
Filje Zeromskego 1
Zeromskiego 21
Zeromskego 59
Traugutta 11

ווער ס'האָט זיך ניט איבערצייגט זאָל פּרובען און וועט זיין ענטציקט
פון דער שנעלער, עסטעטישער און פאַכמענישער אַרבייט.
ביליגע פרייזען! פּינקטליכע אויספיהרונג
סאָלידע בעהאַנדלונג קומט און איבערצייגט אייך
צענטראַלע: אַלטע שטאָדט 7 אָפּיצ. טעל. 70 - 19
פיליעס: זשעראָמסקי 1, טראַוגוטטא 11
זשעראָמסקי 21, זשעראָמסקי 59

מ. דעז.

קראתי בכל לב

מוטל עלי חיב צו איבערגעבען אונ- זערע בעלי-בתים דעם חמול עלינו, יועל כען די וועגד פון דער גמינע הערען פאר פסח פון פערשידענע זייטען. די גמינע האט יעצט אג׳איינגעארטיגען על שלשה דברים העולם עומד: אויף אלטעג- ליכע דאגות, אויף קמחא דפסחא, און אויף פארענדיגן דעם שפיטאל-רעמאנט — והכיס ריק.

דער חמול עלינו זאגט מיר אונטער: אל תחרש ואל תשקוט ופלט דל ואביון.

איך ווענד מיך אלזא צו יעדען פון בני עמי און בעט אייך הטה אלי אזניך במהרה און העלפט ארויס די גמינע אין איהר שווערע דריי-פאכע אויפגאבע.

דער בודזשעט פאר׳ן שפיטאל פון יאהר 1936 איז ווי בעוויסט ספעציעל געמאכט געווארען פאר׳ן רעמאנט און עס ברויך יעדער זארגען, אז אזא הילף זאל קומען בעתו ובזמנו. עס איז צו- גלויבען, אז גרעסער וועט זיין די סאטיספאקציע פון די בעוואוסטזיניגע צאהלער, וועלכע וועלען קענען זאגען יהי חלקי עמהם, ד״ה, אז זייער געלד האט ווירקליך געשאפען דעם רעמאנט בשעתו — איידער פון די צאהלער, וועלכע וועלען דאס געלד מוזן געבען, אבער אחר לזמנו ואין להם חלק אין רעמאנט גופא.

דער אויבענדערמאנטער ענין פון שפיטאל בעפרייט אונז נישט פונדעסט- וועגען פון אונזער חוב אין דער פסח- אקציע. די צאהל פון די נצרכים איז זעהר גרויס אין יעדער איינציגער פון אונז מוז ווערען א מאזין לקול עניי- עירו. די גמינע האט דעם בודזשעט אויף 1937 אינטערוועגס ועל כן נקוה, אז איהר ראדאמער יודען וועט אייך אנרו- פען און וועט די גמינע געבען אוואנסען אויף די „סקלאדקע" פון בודזשעט און דערמיט, וועט איהר קענען זאגען, אז איהר האט דעם טראדיציאנעלען יודישן חוב פון מעות-חטים, אהן שום שאדען פאר אייך, מקיים געווען.

חושו לעזרה ולתשועה.

דער פסק פון ווארש. ראבינאט

זונטאג א זייגער 3 איז פארגעקומען דער המשך פון דער דין-תורה פאר די רבנים כהנא, קאנאל און ושעמבא, וועל- כער האט געדויערט 3 שעה. אויפן פער- לאנג פון פרעזעס דען, אז דער פסק זאל זיין א שריפטליך-מאטיווירטער, האט הרב קאנאל נעענטפערט, אז על פי דין קען מען א פסק מאטיווירען מינדליך, אבער נישט שריפטליך. ענדליך האט הרב כהנא בקיצור מינדליך איבערגע- געבען דעם פסק און הרב קאנאל האט איהם געליינט פון שריפט. די רבנים האבען ערקלערט אלס א צוגאב צום פסק: 1) אז די גמינע האט דאס רעכט נישט צו צאהלען די שוחטים פון אנ- דערע הכנסות, נאר זייער פענסיע איז אבהענגיג אויסשליסליך פון דער שחיטה- הכנסה. 2) אז עס ווערט אנערקענט די ערקלערונג פון פרעזעס דען, אז דער פסק וועט נאר זיין דעמאלט אויספיהר- באר אויב די מאכט וועט דעם בודזשעט בעשטעטיגען.

ה׳ דען האט דאן ערקלערט, אז דער בודזשעט אויף 1937 ווערט איבערגע- געבען דער מאכט אין דער ערשטער רעדאקציע און וועגען פסק וועט די גמינע א ספעציעלען מעמאריאל איבער- געבען דער מאכט צו דער דעציזיע.

דער פסק לויטעט, אז די שוחטים בריכען קריגען 4300 זל. א יאהר פענס- יע יעדער. (דער בודזשעט זעהט פאר 4400 זל.) און אויב די הכנסה פון דער שחיטה, גאך דעם דעקען פון אלע שפע- זען, וועלכע האבען א שייכות מיט דער שחיטה, וועט בלייבען אנ׳עודף, ווערט דער עודף געטיילט לחצאין צווישען דער גמינע מיט די שוחטים, אזוי לאנג ביז ס׳וועט דערגרייכען די סומע 5500 זל. פאר יעדען שוחט. דאס איז דער- פאר, וואס על פי תורתנו הקדושה, בריך מען קיין פענסיע פון קיין שוחט נישט מגריע זיין. דער פסק איז גיל- טיג אויפן יאהר 1937 און זעהט נישט פאר קיין שום בעדינגונגען אויף די ווייטערע יאהרען; וועגען דעם צו מען מעג א שוחט דערוויטערען, צי נישט דערווייטערען, איז אין פסק נישט פאר- געליינט געווארען.

פרעזעס דען האט דאן געבעטען, אז מען זאל איהם געבען א אבשריפט פון פסק אדער גלייך איבערשיקען אזעלכען אין דער גמינע. הרב ושעמבא האט גע- ענטפערט, אז אין ווארשאווער ראבינאט עגזיסטירט א פראצעדור, דאס יעדער פסק, ווערט איבערגעשריבען אין 14 עגזעמפלארען און דאדורך וועט עס דוי- ערען א טאג לענגער.

פסק-געלד האבען בעצאהלט בלויז די שוחטים — 150 זל. די גמינע האט גאר- נישט בעצאהלט, אזוי ווי ס׳האט אנ- געמערקט פרעזעס דען, באלד ביים אנהויב פון די ד״ת-פערהאנדלונגען.

פון ווארשא איז ה׳ דען געפאהרען קיין אטוואצק, וואוהין ער איז טעלעפא- ניש ארויסגערופען געווארן פון ה׳ פיאטר בעקערמאן, כדי אבצוהאלטען א קאנפע- רענץ מיט׳ן דירעקטאר פון „טאז", ד״ר וואולמאן, וועגען די 50 בעטלעך פאר׳ן שפיטאל.

Podnoszenie
OCZEK
w pończochach
elektryczną maszynką
„Vitos“
„BATA“
Radom. Żeromskiego 17.

„אנ׳אריגינעלע" בעגריסונג.

אויף דער סלאוואצקי גאס האבען זיך בעגעגענט צוויי יודישע פאטאגראפיסטען: אברהם מאנדעל, און גוטמאן, אייגענטי- מער פון פאטאגראפישען אנשטאלט „אפאללא". נאכען בעגריסען זיך האט גוטמאן דערלאנגט א פאטש מאנדעלען דערפאר, וואס ער האט אויף דער גאס ניט ווייט פון זיין אנשטאלט, געמאכט א פאטאגראפישע אויפנאהמע פון א קריסטין. ווי מאנדעל ערקלערט, איז ער ספעציעל ניט געגאנגען דארט מאכען קיין „זדיענטשעס" און ניט געהאט פאר א ציעל צו טרייבען קאנקורענץ. ער איז גראד פערבייגעגאנגען און די קריסטין האט איהם געבעטען ער זאל זי פאטא- גראפירען.

א שאד וואס איז ניט געקומען קיין דריטער פאטאגראפיסט, וואס זאל אראב- כאפן די דאזיגע „אריגינעלע" בעגריסונג און זי „פעראייביגען" אויף א קלישע.

אינטערעסאנטע פארלעזונג פון טשאפינסקי.

מארגען שבת דעם 13 ד. מ. 7 אווענד אין „ארבייטער-הויז" אויף קעלעס-קראווזא 1 קומט פאר א אינטערעסאנטע פארלע- זונג פון בעקאנטן סאציאליסטישען פרע- לעגענט ה׳ קאזשימיעזש טשאפינסקי.

די פארלעזונג וועט געהאלטן ווערן אויף דער טעמע „רעליגיע און סאציאליזם".

עס איז נישט קיין סוד,
אז דעם גרעסטען רעקארד שלאגט נאר
די פירמע רעכטמאן רוויינסקא 25
וועלכע איז פערזעהן מיט א גרויסע און רייכען אויסוואל פון
זומער-סחורה ווי אויף אנצעגער און זומער-מאנטלען
די שענסטע, אריגינעלסטע און מאדערנסטע
מוסטערען פאר מעסיגע און צוגענגליכע
פרייזען בעקומט איהר נאר ביי דער פירמע
רעכטמאן רוויינסקא 25
קומט און איבערצייגט אייך!

געהאט א טעות, אנגעמענדיג יודישע פרויען אלס קריסטינס

אויף דער מערכה געזאגט זיי מוסר פארוואס זיי קויפען ביי יודען

אין יודישען מאנופאקטור-געשעפט אויף זשעראמסקי 18 זענען עהערנעכטען מיט- וואך, ארייננעקומען צוויי דאמען קויפען סחורה. דאס האט בעמערקט א יונגער עלעגאנטער קריסט, וועלכער האט זיך דאן אוועקגעשטעלט ביי די שויפענסטער און כסדר אריינגעקוקט, ווי די צוויי דאמעס שטעהען ביים בופעט, וואס איז אנגעווארפען מיט פערשידענע מוסטערען און פער- טראקטירען מיטן געשעפט - אייגענטימער מאכענדיג א געוויסע קניה.

דער יונגער קריסט האט דאס אלץ גוט אבסערווירט, און נאכהער גענומען שפא- צירען הין-און-צוריק און ביי יעדען מאהל ווידער אריינגעבליקט אין די „וויסטאוועס" דאס האט בעמערקט דער ה׳ גוטשטאט וועלכער, מיינענדיג, אז ס׳געפעלט איהם די ארויסגעלעגטע סחורה, איז ארויסגע- גאנגען און העפליך איהם אריינגעבעטען אין געשעפט. דער קריסט האט די איינ- לאדונג אנגענומען און אריין אין געוועלב. ער האט אבער ניט געקויפט. נאר געווענ- דעט זיך צו די צוויי דאמען אויס׳מוסר- ענדיג זיי, פארוואס זיי קויפען ביי א יוד אין דער צייט ווען פאלאקען בריכען קויפען נאר ביי פאלאקען.

ווען איינער פון די אנגעשטעלטע האט איהם אויפמערקזאם געמאכט, אז די דא- מען זענען יודישע פרויען, איז ער ארויס מיט א בערוהיגט געוויסען און מסתמא אויך א צופרידענער, וואס ער האט גע- האט א טעות.

Teatr „Rozmaitości“ — טעאטער „ראזמאיטאשטשי"
צוויי שטערן אין איין קאנצערט — צוויי קאנצערטן אין איין אוונט
שבת דעם 13־טן מערץ 8³⁰ אוונט פינקטליך
ADA SARI
Janina FAMILIER
די וועלט בערימטע שוישפילערין, די פענאמענאלע קאללאראטור - זינגערין, דער שטאלץ פון העכסטען גזאנג-טעמפל „La Scala" וועלכע איז געקרוינט מיט דעם נאמען „Słowik Polski"
די לאורעאטין פון קאנקורס פון פיא- ניסטען אין דושענעווע (I Nagroda) די גלענצענדע אויספירערין פון שאפענס - ווערק
ADA SARI
wykona:
„Mignon"
„Lakme"
„Cyrulik Sewilski"
„Trawiata"
„Karnawał Wenecki"
„Czardasz-Straussa"
„Walc Strauss'a
„Walc Delibes'a
„Słowik" Alabieff'a
Mocart „הילליה"
Pieśni: Neapolitanskie, Hiszpanskie
Janina FAMILIER
wykona:
CHOPIN
a) Nokturn h-dur
b) Walc as-dur
c) Mazurek h moll
d) Polonez as-dur
PADEREWSKI
Legenda
MOSZKOWSKI
Caprice espagnol
LISZT
Walc Mefisto
בילעטען שוין צום בעקומען אין ארביס. פון מארגען 12 אזייגער ביי דער קאסע אין טעאטער
איספרעסאריא ס. צייטלין

קעמפּפען און אויסדויערען.

צוזאמען מיט'ן שטייגען פון דער אנטי-יודישע פאליע אין פוילען, הערן מיר אפט פון די מאסגעבענדע פאקטארען טענות לנבי אונז, הלמאי מיר הויבען אויף אזא געשריי אין דער פרעסע און הלמאי מיר דענערווירען זיך.

און הגם די טענה אליין טרעפט אונז שמערצליך און מיר קאנען ענטפערען טאקע מיט'ן פוילישען שפריכווארט „מען שלאגט אונז און מען לאזט אונז נישט שרייען" — דאך האלטען מיר, אז אין א געוויסער מאס זענען זיי, די צארט-פילענדע ענדעקישע בעלי-טענות אונזערע גערעכט — אז מיר האבען באמת נישט קיין גרונט זיך צו דענערווירען.

אבער נישט צוליב דעם, וואס די לאגע אונזערע אין פוילען איז נישט ערנסט, נאר ווייל מיר זענען אין דער גליקליכער לאגע פון יענעם ארימאן, וואס האט שוין באלד נישט וואס אבצוּוועהרען.

צעהלען מיר די פאזיציעס אונזערע אין פוילען:

1) אין דער ארמעע-אנפיהרערשאפט און אפיצירען-קארפוס — איז אונזער פאזיציע זערא.

2) אין דער גרויסער מחנה מלוכה-בעאמטע — ווידער זערא.

3) צווישען די קאמונאלע בעאמטע געפינט מען אמאל א יוד אויף א רפואה.

4) די גרויס-אינדוסטרי — איז יודען-ריין, הן פון ארבייטער, הן אפילו פון אינזשיניערען און טעכניקער. אזוי פיל ריין — אז אפילו יודישע בעלי-בתים פון יודישע פאבריקען — לאזען נישט אריין אין זייערע אונטערנעמונגען קיין יודישע ארבייטער. אבגערעדט פון די מלוכה-פאבריקען און מלוכה-אונטערנעמונגען, ווי באהנען א. ד. גל. — וואו אומזיסט וועט איהר זוכען א יוד מיט א ליכט.

אפשר אין דער לאנדווירטשאפט? — זי איז זיכער יודען-ריין און נישט צוליב אונזער שולד. בלייבט איבער:

1) האנדעל, 2) מלאכה 3) און פרייע בארופען, און אויף די דאזיגע פאזיציעס וואס זענען נאך פערנומען דורך יודען, ווערט עס טאקע געפיהרט דער קאמף נעגען אונז.

אבער דא קענען מיר בלייבען רוהיג און זיך פערלאזען אויפ'ן זעלבסטדערהאלטונג-אינסטינקט פון יעדען בעל-חי, וואס מוז עסען, און ביי אלע אומשטענדען וועט ער זיך זיין עסען פערשאפען. און די יודישע מאסען, מיטגלידער פון א פאלק מיט א אלטער קולטור, אויסגעפרובט אין פייער פון טויזענטיעהריגע גזרות, מעגען מיר זיכער זיין, אז זיי וועלען זיך נישט לאזען אויסהונגערען און זיך לאזען פערשטויסען פון זייערע פאזיציעס.

און אט טאקע אין דער דאזיגער ריכטונג דארף היינט צו-טאג גיין אונזער פלאנמעסיגע ארבייט.

רוהיג, נישט דענערווירט זיך, ענגער שליסען די רייהען, קעמפען און אויסהאלטען, ווייל דוקא אויף דעם געביט איז דא נאך פיל אויפצוטוהן.

דוקא פוילען, וואו מען פערשרייט די יודען, פאריוואס זיי פערנעמען זיך צופיל מיט האנדעל, האט פראצענטועל איינעם פון די קלענסטע סוחרים-קלאסן אין איירָאפּע, און ביי א גוטער יודישער ארגאניזאציע וואלט דער צווייג געקענט נעבען פרנסה נאך צענדליגער משפחות. די הויפטראל שפילט דא א גוטע ארגאניזאציע, ביליגער קרעדיט, און עהרליכע קאנקורענץ.

און מעגען זיך עפענען כסדר נישט יודישע געשעפטען — דער יודישער סוחר, געוואוינט צו מסחר מדור-דורות און בעגנוגענדיג זיך מיט א מינימאלען ריוח — אויב ער וועט האבען א געזעלשאפטליכע שטיצע אין פארם פון קרעדיט — וועט ער דעם עהרליכען קאנקורענץ-קאמף מיטן נישט-יודישען סוחר אויסהאלטען.

דאס זעלבע איז נוגע מלאכה.

די שרעקליכע נויט נעמט צו ביים יודישען לערן-יונגעל די מעגליכקייט צו ערלערנען ווי געהעריג דעם פאך און דאס שטערט אונז אממערסטען. די יודישע געזעלשאפט, איבערהויפט „ארט", האט פיל אויפצוטוהן אין דער ריכטונג צו פראדוקטיוויזירען די יודישע יוגענד און זיי מ א כ ע ן קאמפּעטענט פארן לעבען. א גוטער פאכמאן פערדינט נאך אויפ'ן ברויט, און עס איז דא ארט נאך אין פוילען פאר צענדליגער טויזענטער בעל-מלאכות. עס קענען און מוזן געפונען ווערען נייע פאכען. נייע אינדוסטריע-צווייגען פאר'ן יודישען אונטערוואקסענדען דור.

דאס זעלבע איז נוגע די פרייע בארופען. צו קיין מלוכה-פאסטענס לאזט מען סיי-ווי נישט צו אונזער פאטענטירטע אינטעליגענץ, בלייבט איבער די פריוואטע פראקטיק, און דער יודישער דאקטאר — דער באמת-פעאינער מיט א מעדיצין-אינסטינקט, איבערגעגעבען בירושה פון אור-עלטערען — דער וועט זיך זיין וועג אויסקעמפען. דאס זעלבע דער טאלאנטירער יוריסט א. ד. גל.

אמת. די צאל יודישע פאטענטירטע אינטעליגענץ ווערט צוליב די רדיפות קלענער — דערפאר אבער די וואס וועלען בלייבען, די שטארקסטע און פעהיגסטע — זיי וועלען נאך גישט איין בלאט פארשרייבען און דער גאלדענע געשיכטע פון דער וויסענשאפט.

בקיצור — אונזער לאגע איז ערנסט, אבער נישט פערצווייפעלט.

מיר מוזן קעמפען-און זינן. **ח. ל.**

דאקטוירים-פערבאנד פון קעלצער קרייז פאר'ן אריער-פאראגראף

אין קעלץ איז פארגעקומען א זיצונג פון די דעלעגאטען פון די טשענסטעכאווער, קעלצער, ראדאמער און זאגלעמביער דאקטוירים פעראיינען. אין אלגעמיין האבען זיך אין דער זיצונג בעטייליגט 17 דעלעגאטען. אויפ'ן טאג-ארדנונג האט זיך געפינען דער פונקט „אריער פאראגראף".

צוליב דעם, וואס אלע דאקטוירים-פעראיינען, וועלכע געהערען צום קעלצער קרייז, האבען זיך אויף ספעציעלע זיצונגען נעהאט ארויסגעזאגט נעגען דעם פארשלאג פון פויזנער פעראיין, איז געווען צו ערווארטען, אז דער פארשלאג וועגען „אריער-פאראגראף" וועט דאסמאל אויך ליידען א מפלה. ארויסגעוויזען האט זיך אבער עפּעס אנדערש. אין דער געהיימער אבשטימונג האבען 9 דעלעגאטען אונטערגעשטיצט דעם פארשלאג, 5 האבען געשטימט געגען און 3 האבען זיך אבגעהאלטען פון שטימען.

דאס ווארט וועגען בעשלוס פון קעלצער דאקטוירים-פעראיין געהער צו דער הויפט-פערוואלטונג פון אלגעמיינעם דאקטוירים-פערבאנד, און מען דארף האפען, אז זי וועט געהעריג אבשאצען די האנדלונג פון די ענדעקישע נאכלויפערס.

לויט ווי ס'איז ארויסצודרינגען, האבען גורם געווען צום אננעמען דעם פארשלאג די דעלעגאטען פון די דאקטוירים-פעראיינען פון זאגלעמביע, קעלץ, און ראדאם. וויל טשענסטאכאוו האט פאריגע וואך, ווי בעקאנט, שארף געגענגעשטעלט זיך דעם פארשלאג פון פויזנער דאקטוירים-פעראיין.

כ'הויב אן מיין פסח-אקציע!...

מאנאלאג פון א ראדאמער יוד.

פון י. אבערזשאנעק

געוואלד יודען, ווי נעהמט מען אויף פסח? געוואלד יודען, וואס טוט מען? וואס פאר אנ'עצה גיט מען זיך?

די פראגע ווי נעהמט מען אויף פסח, האט מיר געזעגבערט דעם מוח. באלד נאך דעם ווי כ'האב געענדיגט קלאפען המנ'ען באלד נאך דעם ווי כ'האב מיך אויסגעניכטערט פון דעם „עד דלע ידע", האב איך די ערשטע פראגע געשטעלט: געוואלד ווי נעהמט מען אויף פסח? אזוי איז עס שוין פון תמיד אן. ראש-השנה קלער איך פון וואנען נעהמט מען אויף סוכות. פסח קלער איך פון וואנען נעהמט מען אויף שבועות, און פורים קלער איך - פון וואנען נעהמט מען אויף פסח.

איצט האלט איך ביי פסח. ווי אזוי ברענגט מען דעם פסח אין שטוב אריין? עפעס א ווערטעלע — פסח! פסח איז נישט קיין אנדערער יום-טוב. פסח איז אונזער פרייהייטס יום-טוב און ווי אזוי קאן מען זיך עס היינטיגע צייטען ריזיקירען איינצוארדענען א פרייע מלוכה? ווי קען מען גאר טראכטען וועגען חירות, אין דער צייט, ווען דער פאשיזם און דיקטאטור איז אזוי מאדערן?

והשנית, איז מיין פסח-בודזשעט אויך נישט קיין פויגעלדיגער. מיין יודענע, די צוקונפטיגע מלכה, דארף א „גרינדליכען רעמאנט" פון פונדאמענט ביז'ן דאך. ד. ה. פון שיך ביז א קאפעלוש. חברה קליינווארג דארף יעדער עפּעס אנדערש. שיכלעך, זעקעלעך, אנציגלעך, היטעלעך און איך אליין? עפעס האלט איך דאך - פונקט ווי דער נייער ענגלישער מלך — פאר דער „קראנאציע"... פארוואס זאלמען מיש יענעם מלך מאכען א גאנצען צימעס, און איך זאל זיין אויפגעהאקטעאון געבראקטע?

איצט, די אכילה-פראגע: ווי נעהמט מען מצות, שמאלץ, אייער, ציבעל, קארטאפעל בארשט, וויין, חרוסת, דאס יענץ וכדומה? האב איך געטראכט און געטראכט, ביז ס'איז מיר איינגעפאלן א געניאלער פלאן אמת. נישט קיין לייכטער פלאן, אבער א פלאן איז עס. און טאמער זאל מיר דער פלאן געלונגען, וועל איך אי"ה פראווען מיין מלוכה בכבוד גדול. איך וועל זיין א מלך און מיין יודענע א מלכה כנוהג. הערט רבותי, מיין פלאן:

ס'איז א סעזאן אויף פסח-אקציעס. יעדער פעראיין מאכט א פסח-אקציע, און אזוי לעצטענס האבען יחידים גענומען קאנקורירען מיט פעראיינען, יעדער דאקטאר „קאנקורירט" מיט „לינת הצדק", יעדער דאקטאר מאכט זיך אליין א נאכט פאגאטאוויע און א יווארשאיוער יוד „קאנקורירט מיט „חסד של אמת" און באזארגט יודען אויף אייגענע רעכנונג. וויבאלד עס גייט א קאנקורענץ, טא פארוואס זאל איך נישט „פארקאנקורירען" מיט „עזרה" און „נותן לחם", פארוואס? בין איך דען נישט געניג קאנקורענץ-פעהיג? פארוואס זאל איך מיר נישט מאכען אנ'אייגענע פסח-אקציע, פארוואס? וואס דארף מען דען האבען צו א פסח-אקציע? צו א פסח-אקציע דארף מען האבען צוויי זאכען: עסערס און געלט-נעהמערס, און דאס האב איך דאך. כ'האב עסערס און געלט-נעמערס. נו, האב איך טאקע באשלאסען היי יאהר צו מאכען אנ'אייגענע פסח-אקציע.

—ביילע ריקעל! - האב איך די טעג געזאגט צו מיין יודענע — דו וועסט זיך מוזען איינשפאנען!

— וואס בין איך א פערד, וואס איך זאל מיך איינשפאנען - האט מיין יודענע געפרעגט.

— נישט דו אליין, איך אויך, די שווינער, די קינדער - דאס גאנצע בני-בית וועט זיך איינשפאנען.

— און וואס?

— מיר מאכען א פסח-אקציע, מ'וועט שאפען א קאמיטעט, איך וועל זיין פרעזעס דו וועסט זיין „זאסטעמפּסטשינע", די שווינער — גאספאדיניע, די קינדער - דער זאזשאנד. מ'וועט אפדרוקען בלאקלעך, מיט א שטעמפעל מיט „אדעזוועס" צו די „שאנאוונע „אפיאראדאווצעס" צו די „רחמנים בני רחמנים", און דו וועסט זעהן, ביילע ריקעלע, אז ס'וועט אי"ה זיין געלד—ווי מיסט.

—שוטה, האט מיין יודענע געענטפערט. דו מיינסט אז דו אליין ביזט געפאלען אויף דעם פלאן? טאמער וועלען אנדערע יודען אויך פאלען אויף דעם פלאן, וועט דאך ארויסקומען יענע מעשה.

— וואס פאר א מעשה?

— נו, די מעשה מיט די צוויי דייטשען.

— מיט וועלכע דייטשען?

— ס'זענען געוועזן צוויי דייטשען בירשענקערס, ביידע האבען זיי געהאט די שענ-

וואס האט אויפגעטוהן דער פאלעסטינע-ארבייטער-פאנד (קפא"י)

(צום 25-יעהריגען יובל)

דער פאלעסטינא-ארבייטער-פאנד (קפא"י) איז געווארען געגרינדעט אויף דער צווייטער קאנפערענץ פון וועלט-פערבאנד „פועלי-ציון" אין קראקע, דעצעמבער 1909.

אנגעהויבען זיין טעטיגקייט אין א"י האט ער אין אקטאבער 1912, אונטער דער לייטונג פון בלאך-בלומענפעלד, דעם שפעטערדיגען פרעזידענט פון תל-אביבער שטאדט-ראט.

דער פ. א. פ. האט רורך זיינע לשכות עבודה (ארבייטס-ביוראען) בעזארגט מיט ארבייט טויזענדער יודישע איינוואנדערער. א דאנק דעם פ. א. פ. זענען געווארן געשאפען די ערשטע ארבייטער אונטערנעמונגס-קאלעקטיווען אין בויפאך 1914 -- 1913. אויך די ערשטע קאאפעראטיווע קאלעקטיווען אין די קאלאניעס זענען געווארען געשאפען מיט דער הילף פון פ. א. פ. דער לעצטער האט אויך געהאלפען שאפען פיל פאך-קורסן פאר די יודישע ארבייטער אין שטאט און אין דארף, ביבליאטעקען, ארבייטער-קיכען א. אנד.

אין די שווערע מלחמה-יאהרען האט אין דער רעטונג'ס-ארבייט און העראאישער אנשטרענגונג פון דער א"י-דיקער ארבייטערשאפט דער פ. א. פ. פערנומען א באדייטענד ארט מיט זיין ארגאניזאטארישער טעטיגקייט און רייכער איניציאטיוו.

דער פ. א. פ. האט דאן געגעבען דער ארבייטערשאפט הלוואות אויפן ארבייטסלוין, דורכגעפיהרט פערשידענע געזעלשאפטליכע ארבייטן, געעפענט ליי-קאסעס א. א. וו. די ארבייטן ביי די ערשטע שאסעען אין לאנד, וואס זענען געווארן געבויט דורך יודען — האט פינאנסירט דער פ. א. פ.

דער פ. א. פ. האט מיטגעהאלפען צו דער גרינדונג פון דער קופת-חולים (קראנקן-קאסע) פון דער א"י-דיגער ארבעטערשאפט, די בארימטע וועכטער-ארגאניזאציע „השומר", די זעלבסט שוץ האט מיט א ברייטע האנט געהאלפען דער ק. א. פ. דער פאליטישער קאמף קעגן די טערקישע פערפאלגונגען אין דער מלחמה-צייט איז אין א גרויסער מאס געווארען דערמעגלעכט דורך דער הילף פון פ. א, פ.

נאכדעם ווי די ענגלענדער האבען באזעצט א"י האט זיך שטארק אויסגעברייטערט די טעטיגקייט פון פ. א. פ. הייזער בוי-אינטערנעמונגען, גרינס, קבוצות שטיין-ברעכערייען, ארייגדריגגען אין ים — און פישער-ארבעט. אין פערשידענע מלוכה'שע ארבעטען — פילען אויס די טעטיגקייט פון פ. א. פ. דאס שאפען די ארבעטער, ווירטשאפטען אין ווייטן גליל — די איצטיגע צפון-גרעניץ פון א"י – תל חי אילת-השחר, מחניים און כפר גלעדי — איז די קרוין פון דער פ. א. פ.-ארבעט אין יענע צייט. דער העלדישער קאמף פון טרומפעלדאר און חברים ביי דער פארטיידיגונג פון תל-חי האט פונאנדערגעוויקעלט פאר דער וועלט די גרויסע באדייטונג פון די דאזיגע צפון פאזיציעס פון יודישען ישוב וואס זענען געוואָרען געשאפען דורכן פ. א. פ.

דער פ. א. פ. איז אויך געוועזן דער באן-ברעכער פאר דער שטאטישער ארבעטער-קאאפעראציע, דער פ. א. פ. האט געהאלפען שאפען דאס באקאנטען ארבעטער-קווארטעל אין תל-אביב — דער שכונת בארכאוו און געוויזען דעם וועג פאר דער איצטיגער גרויסער באוועגונג פון קאאפעראטיווען הייזער-בוי פון דער ארבעטערשאפט.

דער געווערקשאפט-קאמפיין אין אמעריקע איז א בעזונדערע פארם, וואס האט געפינען די מעכטיגע ארגאניזירטע יודישע ארבעטער-באוועגונג אין אמעריקע פאר איר הילף דעם פ. א. פ. — דער הסתדרות, אין יועמענס רשות עס געפינט זיך יעצט דער פ. א. פ.

בעת דער יעצטיגער יובל אקציע פון פ. א. פ. וועלן זיכער די יודישע מאסן דעמאנסטרירען זייער סאלידאריטעט מיט דער א"י-דיגער ארבעטערשאפט דורך וייער באטייליגונג אין דער פ. א. פ.-אקציע און זיכערען איהר גרויסען דערפאלג.

אויסטערלישע רעקארדען.

(פון אונזער וויענער קארעספאנדענט)

ווערט מען געוואויער פון די אויסטערלישע רעקארדן, פון וועלכע מ'לעזט יעדען טאג אין די צייטונגען פון פערשידענע לענדער, אזוי כאפט מען זיך אן ביים קאפ און מ'פרעגט זיך, איז נישט גלייכער די דאזיגע מענשען צו שיקען אין א משוגעים-הויז. ס'קען דאך נישט מעגליך זיין, אז מענשען מיט נארמאלע חושים זאלען זיך נעמען אויסשטעלען אזעלכע משוגענע רעקארדען און נארמאלע מענשען זאלען זיי נאך בעוואונדערען און צומאל צאהלען פאר די דאזיגע נארישקייטען.

אט האט מיט עטליכע חדשים צוריק אין א קליין אמעריקאניש שטעדטל איינער געווינען א וועט: ער האט אין דרייסיג אווענדען (איין אוועגד נאכ'ן אנדערן) אויסגעטרינקען נישט ווייניגער ווי פינפהונדערט ליטער ביר.

טשארל פארטער אין סידניי (אויסטראליע) האט געחינגען א וועט, אויסטרינקענדיג אויף א מאל צוועלף גרויסע גלעזער ביר, שטעהענדיג מיט'ן קאפ אראב...

אין בוענאס איירעס (ארגענטינא) האט איינער זיך געוועט, אז ער וועט מיט אמאל אויסטרינקען א האלבען ליטער ריצענאייל. די וועט האט ער געווינען, אבער וואס דער מאגען האט געזאגט דערויף, ווייסען מיר נישט.

אין נעלדאן-וויל (דרום-אמעריקא) איז איצט איינער אלט געווארען 82 יאהר, וואס עסט זייט פופציג יאהר יעדן טאג ניין אייער א טאג. דאס הייסט ביז היינט האט ער אויפגעגעסען 165 טויזענד אייער.

אין פיסעק (טשעכאסלאוואקיע) האט א יונגער בויער געווינען א וועט, אויפעסענדיג מיט אמאל 123 גרויסע בעהמישע קניידלען.

סעם הערט אין פלארידא (אמעריקא) האט אין משך פון איין שעה אויפגעגעסען נישט ווייניגער ווי 168 באנאנעס און ס'האט איהם גאר גישט געשאדט, צומינדעסט זאגן אזוי די דארטיגע צייטונגען.

מיט עטליכע יאהר צוריק האט א קאווע פירמע פון בראזיליע געמאכט אנ'אויסשטעלונג אין אייראפא. כדי צו ווייזען ווי גוט איהר קאווע איז האט איינער אויפן אויסשטעלונג'ס-שטאנד אויסגעטרינקען יעדען טאג הונדערט טעפלעך קאווע. אכט טעג רצופים צו הונדערט טעפלעך קאווע.

אבער וואס זאגט מען צו רעקארדען פון פעטש-געבען? אין מיכאלקא (דרום-אמעריקא) האבען זיך צוויי בויערן אונטער א קאנטראלע פון הונדערטער-צושויער, זעקס און דרייסיג שעה כסדר געפאטשט. אויך א רעקארד...

אין שיקאגא איז איינער געזעסן 26 שעה אויף א בלאק פון אייז, ביז מ'האט איהם אבגעפיהרט מיט 40 גראד פיבער אין שפיטאל אריין.

אין לינץ (עסטרייך) האט די פאליציי מיט עטליכע וואכען צוריק איינגעזעצט א רעקארד-זאמלער, ביי וועלכען מ'האט געפינען אין די קעשענעס און ארום דער קערפער: דרייהונדערט פלעשעלעך, אכציג לילקעס, פופציג מעסער, דרייסיג לעפעל, פופצעהן גאפלען, צעהן צעבראכענע שערען און דריי קילא אלט צייטונג'ס-פאפיר. דעם דאזיגען „רעקארד-זאמלער" האט די פאליציי תיכף אבגעפיהרט אין משוגעים הויז און דערמיט געטוהן דאס קלוגסטע, וואס זי האט נור געקענט טוהן.

פון פערשידענע זייטען ווערן אבער אזעלכע משוגעגע ווילדע רעקארדן נאך גוט בעצאהלט. די מעטרא גאלדווין-פילם-געזעלשאפט אין האליוואור, למשל, האט א גאנצע מענאזשעריע פון אזעלכע „העלדען".

באסטאן בין למשל איז בכח אויף א מאל אויפצועסען צוועלף ליטער געבאקענע פאסאלעס.

דזשארש דיגלעה עסט אויף אין משך פון איין שעה גיט ווייניגער ווי פיר און צוואנציג געבראטענע קאטלעטען.

קלעד בעק עסט אויף אין איין אווענד צוואנציג קילא כל ערליי פיש.

אטא ברעמברודז עסט אויף מיט אמאל אכט קילא איטאליענישע לאקשען.

ביי דער מעטרא-גאלדווין איז אויך אנגעשטעלט טאר סעגנוס, וואס טרינקט אויס מיט אמאהל צוויי און צוואנציג ליטער ביר.

אין די אמעריקאנישע קינאס ווייזט מען איצט א מאן, אלאנד הייסטער, וואס עסט אויף ביי איין מיטאג: זעכצעהן לעבערנע קאטלעטען מיט זעקס קילא קארטאפעל און טרינקט דערצו פופצעהן ליטער ביר.

און אט דער פילם לויפט אין גאנץ דרום אמעריקא, און כמעט יעדען ארט שוין חדשים לאנג און דער עולם איז נישט מיד פון צו זעהן דעם דאזיגען רעקארד, פאר וועלכען די פילם געזעלשאפט האט געצאהלט גאנץ שענע האנארארען...

וויען. **ז. האבער.**

קען איינע נעבען די אנדערע, זענען זיי א גאנצען טאג געשטאנען אין די שענקען און נישט געלייזט קיין פעניג. זענען זיי ביידע געפאלען אויף א פלאן. איינער איז בעגאנגען אין צווייטענס שענק אריין טרינקען. יעדער האט געטרינקען א גלאז ביר, און באצאהלט צעהן פעניג. אזוי האבען די צעהן פעניג געוואנדערט פון איינעם צום צווייטען, און דער סוף איז געווען, אז נאך א טאג טרינקען, זענען ביידע די פעסער געווארען ליידיג, און אין די קאסע איז געווען א מכה.

— כ'האב מורא — האט מיין יודענע געזאגט, — אז מיט דיין אקציע, וועט זיין דאס זעלבע, וואס מיט יענע דייטשען. יעדער יוד וועט זיך אליין מאכען א פסח אקציע. היינט וועסטו גיין צו יענעם נאך א שפענדע און מארגען וועט יענער קומען צו דיר מיט'ן בלאקעל און דער סוף וועט זיין, אז ביידע פעסער וועלען זיין ליידיג און געלט — א מכה!..

— מיש דיך נישט אריין אין מיינע עסקים — האב איך מיך אבגעבייזערט. איך האב באשלאסען צו מאכען א פסח-אקציע וועל איך מאכען.

נאך דעם זעלבען טאג האב איך ארויסגעווארפען די גראטעס פון דער שטוב. דעם טיש באקלאפט מיט גרין פאפיר, ארויפגעשטעלט א גלאק, א טינטער. פאפיר, שפענדען-בלאקלען, אדעזוועס צו די „רחמנים בני רחמנים". פון קוילען-קעסטעל האב איך געמאכט — א „ביורקע". פון דער קוך - א קאבינעט.

צומארגענס האב איך „זאפראשעט" „אנגעזעהענע" בירגער „פילאנטראפען", די סאמע פני. איך האב געפיהרט דעם פארזיץ און נאך מיין ערשטע רערע וועגן דעם וויכטיגקייט פון דער פסח-אקציע איז געגרינדעט געווארען א קאמיטעט, וועלכער באשטעהט פון א פישער, א קצב, א מצה-בעקער, אנ'אייער-סוחר, א קארטאפעל-הענדלער, א גרינצייג-הענדלער און א וויין-הענדלער. יעדער קאמיטעט מיטגליד, האט אויף זיך גענומען די אויפגאבע צו „בעארבייטען" זיין בראנזשע. דער פישער וועט שאפען פיש, דער קצב — פלייש, דער מצה-בעקער — מצות, דער אייער-סוחר – אייער. דער קארטאפעל-סוחר - קארטאפעל, דער גרינצייג-הענדלער – כרפס, דער וויין-שענקער — אויף ארבע כוסות א. אז. וו, אז"וו

איצט האלט איך ביים גרינדען א צווייטע קאמיסיע, פון שוסטערס, שניידערס, היטעל-מאכערס. דער שוסטער וועט שאפען שיך, דער שניידער — אנצוגלעך, דער היטעל-מאכער – היטלעך.

אז איך וועל זיין פארטיג מיט די קאמיסיעס, וועל איך מיך נעהמען צו שאפען די פינאנץ-קאמיסיע וואס וועט האבען די אויפגאבע, אדורכצופיהרען א ברייטע פינאנץ-אקציע – אויף א קווארטעל דירה געלט...

איצט זענען שוין טעטיג די ערשטע צוויי קאמיסיעס: די קארטאפעל-קאמיסיע מיט מיין יודענע בראש, און די שיך-קאמיסיע מיט מיין שוויגער בראש. ביידע קאמיסיעס זענען שוין טעטיג. איצט ארגאניזיר איך די פינאנץ-קאמיסיע מיט מיר בראש.

איצט וועט זיך נעהמען שיטען קארטאפעל אויף קארטאפעל. מצות אויף מצות פלייש – גאנצע בהמות; גאנצע באליעס צאפעלדיגע קארפען און פולע וואגענס קארטאפעל, זעק ציבעל, קאסטענס אייער, פעפער-וויין, ליכט, קאקוס-פוטער און שאר ירקות.

נו, און געלט? גאנצע זעק פאפירען געלט און זילבער געלט. אלע וועלען מיר זיין פארנומען מיט'ן מאכען „ראלקעס", צעהנער זלאטיס באזונדער און פינפערס באזונדער. 2-ער זלאטיס און איינצעלנע זלאטיס. פאפיר געלט אין באזונדערע פעקלעך — א גאנצע „גאספאדארסטווינע באנק". וועט ביי מיר זיין. מ'וועט שייערן געלט מיט לאפאטעס!—

ווי איהר זעהט רבותי, איז דער פלאן פון מיין פסח-אקציע פארטיג. איצט האט איך נאר איין זארג, אז אנדערע יודען זאלען אויך נישט פאלען אויף דעם אייגענעם פלאן. טאמער וועלען אנדערע יודען אויך פאלען אויף דעם פלאן, וועט ארויסקימען יענע מעשה, די מעשה מיט מיין ווייבס דייטשען. די פעסער וועלען ווערען ליידיג און אין דער קאסע וועט זיין א מכה.

אט דערפאר זעהט איהר, האב איך מורא: פאר די מעשה מיט די צוויי דייטשען!

ראַדאָמער יודען פון א מאָהל

טיפּען. געשטאַלטען און בילדער.

פון מאיר הערץ.

דער יודישער „גובערנאַטאר" פון דער שטאָדט ראדאם

וואס גיעט ארויס „פּשעפּוסטקעס" די סוחרים פון די קליינע שטעטלעך.

86.

אין די פריהעריגע קאַפּיטלען האָבען מיר דורכגעהענדיג דערמאָנט א ראַדאָמער יודישען רעוואָלוציאָנער מיטן נאָמען גרשון שמאַטשקע. אזוי האָט מען איהם גערופען און ווען מ'זאָגט בלויז גרשון, וואָלט מען גאַנץ זיכער נישט געוואוסט, וועמען מען מיינט. עס ווייזט אויס, אז דאָס וואָרט שמאַטשקע איז געווען א צו-נאָמען. דעם פאַמיליען-נאָמען ווייסען מיר נישט. איבריגענס בענוצען מיר דאָ דעם דאָזיגען אויסדריק, כדי די אלע, וואָס האָבען איהם געקענט, אדער פון איהם געהערט, זאָלן זיך קענען בעסער אָריענטירען, וועגען וועמען מ'רעדט. ס'איז נישטאָ, זעלבסט-פערשטענדליך, קיין שום טענדענץ דערביי פון אונזער זייט, אז מיר זאָלן וועלען דאָ בענוצען דעם דאָזיגען טערמין לשם בעליידיגונג. מיר קאָנסטאַטירען בלויז א כראָנאָלאָגישען פאַקט פון יענע יאָהרען, ד"ה פון יאָהר 1905 און אביסל שפּעטער, ווען דער נאָמען גרשון שמאַטשקע האָט געהאַט א בעזונדערען קלאַנג אין די רעוואָלוציאָנערע בעוועגונג.

מיר מאַכען די דאָזיגע בעוואָרעניש, ווייל ס'קען זיין, אז ער לעבט ערגיץ אין דער ווייטער וועלט, אָדער עס זענען נאָך פערהאַן דאָ זיינע קרובים און מיר ווילען נישט, אז דער אנגערופענער נאָמען זאָל ווערען אויסגעטייטשט, אז מיר זוכען דאָס אויסען לגנאי.

אלזאָ מיר קעהרען זיך אום צום העלד גרשון שמאַטשקע.

דאָס איז געווען אין יענע יאָהרען נאָך א גאַנץ יונגער בחור, דווקא נישט קיין פעסט געבויטער, מיט ברייטע פּלייצעס און מיסקוליאָרע הענד. ער האָט די אלע סימנים פון גבורה נישט פערמאָגט. ער איז גראָד געווען א מיטעלוויקסיגער, נישט קיין סך מעהר פון קליין, נישט ברייט, נישט גראָב, נאָר גראָד שמאָל און מאָגער, א גאַנץ דראָבנער און דאָך איז ער אנגעגאַנגען דעמאָלט פאַר א גבר-אלים. מ'האָט מורא געהאַט מיט איהם אנצוהויבען. זיין בלייזער קוק, מיט די שוואַרצע, פייערדיגע אויגען, האָט געוואָרפען א פּחד. זיינס א וואָרט איז געווען א בעפעהל. מ'איז נעגאַנגען איהם אויסען וועג און צו דעם, וואָס ער האָט בעוויליגט א שמייכל צו טוהן — יענער איז געווען איבער-גליקליך. ווער שמועסט נאָך, אז ער האָט מיט עמיצען א גוט וואָרט אויסגערעדט, דאָ איז שוין יענער געווען אויפן זיבעטען הימעל און אליין זיך אויך אנגעהויבען צו בעטראַכטען פאַר א תקיף, פאַר א שטאַרקען, אזוי ווייט, אז די זייטיגע אַרום, האָבען שוין אויך פאַר יענעם מורא געקריגען.

דאָס תקיפות, דאָס גבר-אלים'דיגקייט און די שטאַרקייט, כאָטש אליין איז ער נעווען א דראָבנע מענשל — דאָס האָט מען געזאָגט, איז געווען א משפחה-ירושה. זיין גאַנצע פאַמיליע איז געווען פון די שטאַרקע לייט, וואָס איינצירייסן מיט זיי איז נישט געווען פון די געווינשענע זאַכען. אזעלכע תקיפות'דיגע משפחות, האָבען דאָן אין ראַדאָם נישט געפעהלט, אזוי ווי זיי האָבען נישט געפעלט אין אנדערע יודישע שטעדט און שטעטלעך. גרשון'ענען האָט די דאָזיגע ירושה זעהר געקליידט צום פּנים, וואָס האָט פערמאָגט דווקא שענע צאַרטע שטריכען אָהן א זכר פון רויהע, ברוטאַליע פיזישע קראַפט. ער איז געווען א בע'חנ'טער און סימפּאַטישער בחור'ל, אָבער ביי די מויל-ווינקלען האָט זיך איהם געשלענגעלט תמיד אזעלכע דינע, פער'עקשנ'טע קנייטשעלעך, וואָס האָבען דערצעהלט פון א שטאַרקען כאַראַקטער און פעסטען ווילען. ווען ער האָט פערמרוּשעט מיט די אויגען זענען ביי איהם די קנייטשען נאָך מעהר קענטיג געוואָרען, אז מ'האָט אָראָבגעלייענט פון זיי: ריהר מיך נישט אָן, אָדער טשעפּע ניט מיט מיר. כ'בין א קינד פון שטאַרקע לייט.

גרשון, מיט זיין איידעלע הויט, קינדישען פּנים און אויסגעפּיעשטשעטע דינע ליפּעלעך, ווי ביי א מיידעל, איז געווען דער סימבאָל פון א דינאַסטיע פון גבורים, דאָס בני-זקנים'ל פון תקיפים, וואָס פאַר יעדען זיינעם קאַפּריז האָבען געציטערט די שטאַרקסטע יונגען, ווייל מען האָט געוויסט, אז אונטער זיינע שמאָלע, ראָרע פּלייצעס שטעהט די משפחה גרייט איהם צו בעשיצען.

און אָט די ספּעציפישע אייגענאַרטיגקייט פון משפחה'שער גבורה-שאַפט, האָט ער אריינגעפיהרט מיט זיך, אין דער סאָציאַליסטישער פּאַרטיי. מ'האָט פאַר איהם מורא געהאַט, אפילו פּאַרטיי-חברים האָבען איהם רעספּעקטירט, ווייל מ'האָט אָבגעשאַצט זיין ריהרעוודיגקייט אין זיין איינשטעלען זיך פאַר יעדער שליחות, וואָס מ'האָט איהם אָנפערטרויט. ער איז געקומען צו דער רעוואָלוציע מיט דער זעלבער זיכערקייט, דרייסטקייט און עקשנות, ווי אויפ'ן שוהל-פּלאַץ, וואו ער איז געווען דער סאָהן-געבער, דער געביטער און דער הערשער איבער אלע. דאָ אין דער פּאַרטיי האָט ער זיינע שטייפע אמביציעס און משפחה'שע תקיפות אויסגעלאָדעוועט געגען צאַריזם מיט זיינע חילות. ס'איז איהם געפעלען דער קאַמף מיט זיי. איידער ער איז געוואָרען א בעוואוסטזיניגער חבר, איז די ערשטע אָנרעגונג, דער ערשטער אריינגציה-כח אין דער פּאַרטיי געווען די שנאה, דער האָט צום רוסישען צאַר פאַר זיין גדלות, פאַר זיין שטאָלץ פּונקט, ווי ער האָט געהאַסט אויף דער יודישער גאַס די רייכע לייט, די חסידים די שענע יורען, וואָס האָבען זיך אָבגעטיילט און איזאָלירט פון פּראָסטען פאָלק. גרשון האָט נישט פערטראָגען די גאווה, דאָס גרויסהאלטען זיך פון דער רייכער אריסאָקראַטישער קלאַס. ער האָט נישט בענומען, אז איבער זיין משפּחה איז נאָך דאָ ווער מיט א שטאַרקערע קראַפט. עס האָט זיך אין איהם געבונטעוועט און ער האָט נישט געוואָלט קאַפּיטולירען פון זיין משפחה'שען גבורה'שקייט-אלימפּ. דאָס איז געווען דער ערשטער פייער-שפּריץ, וואָס האָט ביסלעכווייז אָנגעצינדען אין איהם דעם פלאַם פון דער רעוואָלוציע.

און פּונקט ווי ער איז געגאַנגען מיט זיכערע טריט אין יודישען געסעל. אזוי געוואָגט און דרייסט איז ער געגאַנגען אויף די ערשטע פייער-ליניע פון דער רעוואָלוציע.

געווען דעמאָלט א צייט, ווען די פּאַרטיי האָט זיך גענויטיגט אין געלד אויף באָמבעס און רעוואָלווערן. די פּאַרטיי האָט געזוכט פערשידענע מיטלען ווי אזוי געלד צו בעקומען. איז געפאַלען די טרשטע דעציזיע צו זאַמלען געלד ביי דער בורזשואַזיע, ביי די רייכע סוחרים. דער ערשטער איז געגאַנגען גרשון און מ'האָט אים טאַקע נישט אָבגעזאָגט. באַלד ביים ערשטען וואָרט זענען געפאַלען קנאַקעדיגע דרייער רובלעס און אפילו 5-ער און 10-ער רובלעס. מ'איז דערנאָך געקומען אויף א פרישע המצאה: פּשעפּוסטקעס. דאָס איז אַן אינטערעסאַנט קאַפּיטעל פאַר זיך.

ביי אלע ראָגאַטקעס אין שטאָדט, ווי קיין פּשיטיק. סקאַרשעוו, זוואָלין, קאָזשעניץ, ביאַלאָבשושעג וכדומה זענען געשטאַנען סאָציאַליסטען, וועלכע האָבען נישט דורכגעלאָזט קיין שום וואָגען מיט סחורה, סיידן די סוחרים האָבען בעוויזען ספּעציעלע פּשעפּוסטקעס מיט'ן רויטען סטעמפּעל פון רעוואָלוציאָנערען קאָמיטעט, אז ס'איז בעצאָהלט געוואָרען כך וכך. ס'איז געווען א ספּעציעלע טאַקסע איינגעפירט, וואָס מען דאַרף אָבצאָהלען פאַר יעדען מין סחורה און פון די וואָג און מאָס.

דער ארויסגעבער פון די פּשעפּוסטקעס איז געווען גרשון שמאַטשקע.

אויפ'ן וואָהעל אקעגענאיבער שרה'לע סאָוויס לעדער - געוועלב אין געשטאַנען א הויכע פּריקע מיט סחורה. אויף איהר אויש א שטאָק די הויך, גרשון מיט א קוויטאַרוש און געשריבען ארזיספּיהר-שיינען. קליינשטעטלדיגע סוחרים האָבען ארומבעלאָגערט די פיהר און געשטיפּט ס'געלד גרשון אין די הענד. זיי האָבען זיך געבעטען: ר' גרשעלע, ר' גרשנ'שי, נעמט צו דעם האלבען רובעל, א רובעל. ס'טייטש מיר האָבען דאָך נישט מעהר. האָט רחמנות. — אָבער גרשון האָט נישט געענטפערט. ס'איז געגוג געווען זיין ביסטרע קיק דאָס פערמרוּשטען די אויגען און די טיעף צעאַקערטע קנייטשען ארום זיינע דינע ליפּען. די פּראָווינצער יודען האָבען שוין געוויסט דעם בעטייט דערפון האָבען זיי באַלד דערלעגט. און ווען ר' גרשעלע איז בייז געוואָרען און נישט מעהר ווי איין ברום געטוהן, איז געפאַלען די פולע געבאָטענע פּרייז.

גרשון שמאַטשקע איז געווען דער צווייטער ראַדאָמער גובערנאַטאָר אויף וועמענס שריפטליכע ערלויבענישען מהאָט געמעגט און געקענט אריינפיהרען און ארויספיהרען אין די ארומיגע שטעטלעך.

געווען סוחרים, וואָס האָבען גפּ-ובט זיך אדורכשמוגלען ביי די ראָגאַטקעס, פאָהרענדיג דורך אומוועגען איבער פעלדער און זייטיגע, פערוואָרפענע געסלעך. דאָס האָט זיך אָבער נישט איינגעגעבן. די סאָציאַליסטען האָבען געוויסט פון אלע חכמות און קאָמבינאַציעס. זענען זיי געווען צעזייהעט און צושפּרייט אויף אלע ערטער און קיין שום פיהר האָט זיך נישט געקענט אומבאַמערקט דורכשוואָרצען פאַר זייער אויג. די סוחרים האָבען געמוזט אויסדרעהען די וועגענער און צוריק אין שטאָדט אריין אויפ'ן וואָהעל. דאָ זענען זיי אָבגעשטאַנען ביי גרשון שמאַטשקע לאַנגע שעה'ן און ער האָט זיך צומאָל נישט געוואָלט אומקוקן אויף זיי. ערשט נאָך תחנונים און געבעט, האָט ער זיי אויפגענומען און דאַן האָבען זיי נאָך געמוזט בעצאָהלען א א שטראָף פאַר וועלען אָבנאַרען.

האָט מען אין יענע טעג געקענט זעהען אויפ'ן וואָהל אזעלכע בילדער:

אויף א הויכע אנגעלאָדענע פיהר שטעהט גרשון אין א שוואָרצע ארבייטער בלוזע אין דער גרעסטער קעלט. אין די הענד האָלט ער א ביכעלע מיט א בלייפעדער און שרייבט, ארום דער פיהר זענען בעלאגערט הונדערטער יודן פון די קליינע שטעטלעך און האַלטען אויסגעשטרעקט ארויף אין די הויך די הענד, אין וועלכע עס פלאַטערן רוסישע פּאַפּירענע באַנקנאָטען און אלע בעטען זיך, רופען ארויף צו גרשונ'ען, ער זאָל זיי טוהן די טובה און צונעמען ביי זיי דאָס געלד, אבי זיי זאָלען שוין זעהן די בעוויליגונג מיט'ן רויטן סטעמפּעלע. ווער ס'האָט אזא פּאַפּירל בעקומען דער איז פול מיט פרייד באַלד געלאָפען אין די סקלאַדעס אייַנפּאַקען די סחורה, וואָס ער האָט איינגעקויפט.

אויפ'ן וואָהעל האָט זיך אזוי לאַנג געטומעלט און גערודערט ביז מ'האָט קיינעם נישט געזעהען פון די רוסישע לייט. קוים האָט מען פון דערווייטענס דערווייטענס דערזעהען רייטען א פּאַטרול פון קאַוואַלעריע, אָדער קאָזאַקען אזוי זענען זיי זיך אלע צעלאָפען און זיך פערשטעקט אין די לעכער. איין גרשון שמאַטשקע איז געבליבען אויף דער פיהר. ער האָט זיך טיעף פערגראָבען אונטער די זעק הייה און שטעקט וואו די קאָזאַקען האָבען געזוכט און גענישטערט מיט די שארפע שפּיצען פון די פּיקעס. נישט איינמאָהל האָט גרשון דערפיהלט א שטאָך אין א זייט, אבער ער האָט זיך פון אָרט נישט געריהרט און פערביסען מיט ציינער - קריצעניש. איינמאָהל איז געווען גאָר שלעכט. די קאָזאַקען האָבען געוואָלט איבערדרייען די פיהר מיט די רעדער ארויף און אויסשיטען אלץ אויף דער ערד. דאָ וואָלט ער שוין נישט ארויס קיין לעבעדיגער. די סאָציאַליסטען וואָס זענען געשטאַנען אויף דער וואַך פון אלע זייטען, האָבען געפּעפענט א שיסעריי, די קאָזאַקען זענען געוואָרען ווילד און זיך צעלאָפען און אלע גאַסען אונטער א האָגעל פון אייגענע ביקסען - קוילען. דערווייל האָט זיך גרשון אָרויסגעקאָפּעט פון דער פיהר און ס'איז איהם געלונגען אין דער סומאַטאָכע צו פערשווינדען אין א קעלער אריין צו א שיסטער אויסשיטענדיג אויפ'ן וועג אלע פּשעפּוסטקעס, וועלכע זענען שפּעטער צונויפגעקליבען געוואָרען צו אַיינס און די סוחרים אַליין האָבען זיי געבראַכט צו גרשון, ער זאָל זיי אינטערשרייבען. בעצאָהלענדיג וויפיעל ער האָט געוואָלט און נאָך געדאַנקט, ארויסגעהענדיג ווי פון א גוטען-יוד מיט אימה נאָכ'ן אָבגעבען א קוויטעל מיט א פּדיון.

ר' ישראל ברוך גאָלדפיין ז"ל

דעם פאַרגאַנגענעם שבת כ"ג אדר איז אין טשעלאָדזש נאָך אַ לאַנגע און שווערע קראַנקהייט געשטאָרבען דער געוועזענער ראַדאָמער בירגער ר' ישראל ברוך גאָלדפיין אין עלטער פון 66 יאָר.

דער פאַרשטאָרבענער, באַקאַנט אונטער'ן נאָמען ישראַל'קע גאָלדפיין, האָט אין ראַדאָם — ווי אַלעמען איז באַקאַנט — געפיהרט פיעל צעהנדליגער יאָהרען אַ יובילער-געשעפט.

דער דאָזיגער יוד איז אָבער אין אונזער שטאָדט שווער נעפּריווט געוואָרען דורכ'ן ביטערען גורל. ער האָט דורכגעלעבט צוויי שרעקליכע פאַמיליע-טראַגעדיעס, וועלכע האָבען איהם פערביטערט אויפ'ן גאַנצן לעבען.

אַלס פערמעגליכער בעל-הבּתישער יוד, האָט ער זיינע קינדער געגעבען אַ נעהעריגע ערציהונג. דער עלטסטער זוהן זיינער, יאַקוב, איז אַלס דאָקטאָר-מעדיצין אַריינגעטרעטען אין דער פּוילישער אַרמעע אין די צייטען פון דער פּויליש-באָלשעוויסטישער מלחמה.

אַרבייטענדיג מיט מסירת נפש אויפ'ן פראָנט, דירעקט ביי די שלאַכט-פעלדער און מיטמאַכענדיג אַלע גרוילקייטען און וואַגלענישען פון פראָנט-לעבען, איז ער צום סוף פון דער מלחמה אהיים געקומען אַ קראַנקער. נאָכ'ן אָבקרענקען אַ לענגערע צייט איז דער זעלבער אין בליהענדען עלטער געשטאָרבען.

מיט אַ פּאָר יאָהר שפּעטער האָט דער פערשטאָרבענער ישראלקע גאָלדפיין דורכגעלעבט אַ צווייטע שווערע טראַגעדיע. דאָס איז געווען אַרויב-אַנפאַל אויף זיין יונגען איידעם יוסף טיטעלמאַן ז"ל וועלכער איז דאַן אומגעקומען ביי טראַגישע אומשטענדען.

אַט די דערמאָנטע צוויי טראַנישע איבערלעבונגען האָבען נישט קיין קלייגע שפּורען איבערגעלאָזט אויפ'ן געזונד צושטאַנד פון ר' ישראל גאָלדפיין ז"ל.

מ'קען זיך אַלזאָ לייכט פאָרשטעלען ווי שטאַרק געבלוטיגט עס האָט דאָס האַרץ פון דעם דאָזיגען מענש, ווען פון איין זייט האָט ער אָוועקגעלייגט אויפ'ן מזבח פון פּוילענס פרייהייטס-קאַמפען דעם טייערסטען קרבן, וואָס אַ פאָטער איז מסוגל צו אָפּפערען, דאָס יונגע לעבען פון זיין גראַטענעם זוהן, און פון דער צווייטער זייט — אָנגעזאָפּט זיך טאָג-טעגליך מיט אונצעהליגע ידיעות וועגען ווילדע מעשים פון דער אַנטיסעמיטישער חברותא און וועגען אַלגעמיינע יודישע צרות און גזירות...

פאַרביטערט און אָנגעווייטיגט, האָט ר' ישראל גאָלדפיין פערלאָזט אונזער שטאָדט מיט 6 יאָהר צוריק, באַזעצענדיג זיך אין טשעלאָדזש לעבען סאָסנאָוויעץ, אין דער נאָהנט פון וואוינאָרט פון זיין צווייטען זוהן, דעם איצט אָנגעזעהענעם אינדוסטריעלער אין זאַגלעמביער געגענד.

וואָסערע אָבער טרויעריגע ערינערונגען די שטאָדט ראַדאָם האָט אין איהם נישט געוואָלט ערוועקען, האָט ער אָבער געהאַט אַ טיפען סענטימענט פאַר דער זעלבער און יאָהר-יעהרליך אַריינגעשיקט פאַר פסח אַ געוויסע סומע פאַר די היגע וואוילטעטיגע אינסטיטוציעס. נישט פיל ראַדאָמער יודען ווייסען דערפון. מיר האָלטען דעריבער פאַר אונזער חיוב שוין נאָך זיין טויט וועגען דעם מיטצוטיילען...

די טשעלאָדזשער יודען האָבען דאָן אומגעריכט אַריינבעקומען אַ חשוב'ען בירגער אין זייער שטאָדט.

ר' ישראל גאָלדפיין, ווי אויך זיין געטרייע לעבענס-באַגלייטערין, די איצטיגע אַלמנה פייגעלע גאָלדפיין, האָבען די גאַנצע פרייע צייט געווידמעט בלב ונפש פאַר וואוילטעטיגער אַרבייט און —וואָס אַמוויכטיגסטען — פאַר קאָנסטרוקטיווער הילפ'ס אַרבייט.

אַלס פּראַקטישער געשעפטסמאַן, האָט ער געהאַט פערשטענדניש פאַר די נויטען פון די פעראָרימטע יודישע הענדלער און האַנדווערקער. איז טאַקע אין טשעלאָדזש אַ דאַנק זיין איניציאַטיוו, הויפּט-מיטווירקונג און מיט-באַשטייערונג געגרינדעט געוואָרען אַ גמילת חסד-קאַסע, אין דער שפּיץ פון וועלכער ער איז לאַנגע יאָהרען געשטאַנען אַלס פּרעזעס און פאַקטישער לייטער.

אַ חוץ דעם האָט ער אויך געשטיצט פיעל פערארימטע יחידים און דאָס אַלץ געטוהן אָהן פרסום, נאָר פּשוט און באַשיידען. דער פערשטאָרבענער האָט אויך מיטגעווירקט צו באַשעפטיגען אַ באַדייטענדע צאָהל טשעלאָדזשער יודישע אַרבייטער אין דער פאַיאַנס-פאַבריק, אַ דאַנק וואָס פיל דאָרטיגע יודישע פאַמיליעס האָבען באַקומען אַ לעבענס-אָנהאַלט.

איז גאָר קיין ווינדער נישט, וואָס די טשעלאָדזשער יודען באַוויינען אויפריכטיג דעם פריהצייטיגען טויט פון זייער חשיב'ען בירגער ר' ישראל ברוך גאָלדפיין ז"ל.

מיר שרייבען „דעם פריהצייטיגען טויט", ווייל ביי נאָרמאַלע פערהעלטעענישען האָט ר' ישראל גאָלדפיין געקענט נאָך לאַנגע יאָהרען לעבען, אָבער די טראַגישע איבערלעבונגען, וועלכע מיר האָבען אויבען געשילדערט, האָבען געהאַט אַ פאַטאַלע ווירקונג אויף זיין געזונד-צושטאַנד.

דעריבער טאַקי, ווען ער איז מיט 6 וואָכען צוריק שלאַף געוואָרען, האָט די קרענק באַלד פון אָנפאַנג אָנגענומען לעבענס-געפעהרליכע פאָרמען, און נישט געקוקט דערויף, וואָס עס האָבען איהם קורירט און אָפּערירט די גרעסטע ווינער דאָקטוירים און פּראָפעסאָרען, האָט ער פאַראַכטאָגען שבת אין גרויסע יסורים אויסגעהויכט די נשמה.

זאָל די אַלמנה גאָלדפיין געפינען אַ טרייסט אין איהר ווייטערער, אַזוי גוט ווי ביז איצט, פרוכטבאַרער טעטיגקייט פאַר די פאָראָרימטע און נויטליידענדע טשעלאָדזשער יודען, און דער טרויערענדער פאַמיליע זאָל כאָטש טיילווייז דינען אַלס טרייסט דאָס באַוואוסטזיין, אַז דער פּלוצלינדיגער טויט פון זייער פאָטער, האָט אַרויסגערופען אַנ'אויפריכטיגען טרויער און טיפען באַדויערען ביי אַלע פריינד און באַקאַנטע, וואָס האָבען איהם נעהנטער געקענט.

תנצבה.

מ. ק—סקי.

* * *

פון טשעלאָדז טיילט מען מיט:

אין דער לויה פון ר' ישראל ברוך גאָלדפיין האָט זיך באַטייליגט די גאַנצע שטאָדט און די צאָהלרייכע באַקאַנטע און גוטע פריינד פון דער אַרומיגע געגענד, ווי אויך בני-עיר פון ראַדאָם וואָס געפינען זיך אין זאַגלעמביע. דער גאַנצער עולם, נישט געקוקט אויפ'ן שלעכטען וועטער, האָט איהם באַגלייט צו-פיס אַ מהלך פון עטליכע קילאָמעטער פון טשעלאָדז ביז'ן בענדינער בית-עולם.

דער דאָזיגער לעצטער כבוד איז געווען אַ אויסדרוק פון אָנערקענונג פאַר זיין צדקה-טעטינקייט, שטיצענדיג מיט דער פולער האַנד אָהן אויסנאַהם יודישע אינסטיטוציעס, ווי אויך יחידים אָפען און בסתר. מקאָן אָהן גוזמא זאָגען, אַז זיין הויז איז געווען אַ בית פתוח לרוחה פאַר יעדען נויטבעדערפטיגען וואָס האָט נאָר שטיצע געברויכט.

מ—ר.

צוליב אַ חלום אַרויסגעוואָרפען דאָס טרפה פלייש

פרוי א. ל. האָט געבעטען איהר מאַן ער זאָל איהר קויפען פלייש אויף שבת. דער מאַן, וועלכער איז אַ קנאַפּער איבערקלייבער אויף כשרות, איז אַוועק אין אַ קריסטליכער יאַטקע און דאָרט איינגעהאַנדעלט אַ חלק טריפה פלייש. די יודענע האָט דאָס פלייש געוויקט, אויסגעזאָלצען און כשר געמאַכט כדת משה וישראל.

ביינאַכט איז איהר נעקומען צו חלום די מאַמע און איהר געוואָרענט, אַז דאָס פלייש איז טרפה און זי זאָל עס נישט עסען. מיט שרעק האָט זיך די יודענע אויפגעכאַפּט און גענומען דעם מאַן אויפן פערהער. דער מאַן האָט זיך מודה געווען. און דאָס טקפל „כשר'ע" פלייש האָט די יודענע אַרויסגעוואָרפען אויף דער גאַס.

פון דער ציון. אָרגאַניזאַצ. אין ראַדאָם. קאָמוניקאַט.

פרייטאָג דעם 12-טן ד. י. האַלב 8 אָווענט פּינקטליך, קומט פאַר אין לאָקאַל פון דער ציונ. אָרג. (זשעראָמסקי 25) אין ראַדאָם אַ פערזאַמלונג וואו די דעלעגאַטען צום 12-טן ציונ. לאַנדס-צוזאַמענפאַר, וועלען אָבגעבען אַ באַריכט פון דעם אויבענדערמאַנטען צוזאַמענפאָהר.

איינגאַנג פאַר חברים און סימפּאַטיקער פ ר י".

באַקומען אויסצייכנונגען און אַ גאָלדענעם מעדאַל אויף די אויסשטעלונגען אין די גרעסטע שטעט פון אייראָפּע און אין תל אביב (ארץ-ישראל)

פאַרדערט אין אַלע אַפּטייקען אַפּטייק-סקלאַדען פון פּערפומעריעס

Fabryka Chemiczno - Kosmetyczna
„Pharmachemja" Bydgoszcz

א מיסיאָנער וואָס האָט געפּרובט מזל בײַ די ראַדאָמער יודען

שטיהל הייסט ער, אָבער שטיל האָט ער נישט געוואָלט בלייבען.

אין ראַדאָם פערברענגט שוין זייט אַ לענגערע צייט אַ מיסיאָנער, אַ געוויסער מ. שטיהל. ער וואוינט אויף דער שפּאַציר גאַס און ביז היינט האָט מען פון איהם ווייניג געהערט. ער פלעגט פון צייט צו צייט אַרויסבעטען צו זיך יודישע יונגעלייט, איינ'טפנה'ען מיט זיי, וועלענדיג זיי „באַגליקען" מיט שמד.

זיין מיסיאָנערישע אַרבייט האָט אָבער אין ראַדאָם נישט אָנגעטראָפען אויף קיין גינסטיגען באָדען פאַר איהם. ער האָט נישט געהאַט קיין ערפאָלג און ער איז אינגאַנצען געוואָרען פערשוויגן, גלייך ווי ער וואָלט דאָ אינגאַנצען נישט געווען.

ענדליך האָט ער זיך אויפגעכאַפּט פון שלאָף, אָדער זיין מיסיאָנערישע צענטראַלע האָט איהם אויפגעוועקט, אויפפאָדערענדיג איהם צו מעהר אַקטיווערע מעשים. אַזוי צי אַזוי, ער האָט זיך גענומען ענערגישער צו דער אַרבייט. דער ערשטער אַרויספאָהר צו דער בענייטער טעטיגקייט זיינע איז געווען, וואָס ער האָט פערשפּרייט אַזעלבע איינלאַדונגען אין שטאָדט אין דער נישט-יודישער שפּראַך, אין וועלכע ער האָט פערבעטען די איזראַעליטען צו קומען דאַווענען צוזאַמען מיט קריסטען אין טעאַטער „ראַזמאַיטאָשצי", וואו ער האָט שבת און זונטאָג איינגעאָרדענט פאָרלעזונגען מיט „נאַבאַזשענסטוואָס" צו עטליכע מאָל אין טאָג.

שבת איז געקומען אַ גרויסע צאָהל יודישע יוגענד, וואָס האָט דעם יודישען מיסיאָנער מכבד געווען מיט אַ „פיינעם" קבלת פנים, פאָדערענדיג קודם כל פון איהם, ער זאָל רעדען העברעאיש, כדי מ'זאָל זיך איבערצייגען, צי ער קען כאָטש אין די קליינע אותיות. אויך האָבען די יודישע יונגעלייט פערלאַנגט ער זאָל ערלויבען צו פיהרען מיט איהם אַ דיסקוסיע. דער מיסיאָנער האָט אויף ביידע זאַכען נישט געוואָלט מסכים זיין, נאָר אָנגעהויבען פּרעדיגען די תורה פון נייעם גלויבען פאַר יודען. זיין „רעדנער קונסט" וואָס ער האָט באַגלייט אַלע מאָהל מיט אַ הוסט, איז געשטערט געוואָרען פון די כסדר'דיגע צווישענרופען פון די יודישע פערזאַמעלטע, וואָס איז אַזוי ווייט אַוועק, אַז די פערזאַמלונג איז אויפגעלעזט געוואָרען.

דער מיסיאָנער האָט דאַן אָנגעבאָטען די יודישע יונגעלייט צו קויפען ביי איהם מיסיאָנערישע ביכלעך, אפילו אין דער יודישער שפּראַך. אָבער די יודען האָבען איהם געענטפערט, אַז ס'איז היינט שבת און דעריבער האָבען זיי קיין געלד נישט. ער האָט דאַן די מיסיאָנערישע „ליטעראַטור" געטיילט אומזיסט צווישען עולם.

אין די „זאַפּראַשעניעס" האָט דער מיסיאָנער שטיהל אָנגעזאָגט, אַז אויף זיינע רעפעראַטען וועלען אַרויסטרעטען פּאַסטאָרען און גלחים. אָבער פון זיי איז קיינער נישט געקומען אַ חוץ עטליכע מתפללים און דער אָרגאַניסטער פון דער דייטשער קירכע.

זונטאָג האָט ער שוין קיין יודישע צוהערער נישט אַריינגעלאָזט אין טעאַטער „ראָזמאַיטאָשטשי", נאָר געפּרעדיגט ספּעציעל פאַר די דייטשען פון די דערפער אַרום ראַדאָם.

צו יודען האָט ער נעבּעך קיין מזל נישט געהאַט. דאָך האָט ער אָנגעזאָגט די „בשורה", אַז ער וועט אין ראַדאָם אויפבויען אַ מיסיאָנערן הויז.

מיט איין וואָרט, דער מיסיאָנער שטיהל האָט באַשלאָסען נישט צו בלייבען מעהר שטיל.

געגאנגענע פערקויפען פאלשע גאלדענע רינגלעך און איז אריינגעפאלען אין די הענד פון א פאליציאנט.

פיעל מאהל בעמערקען מיר אויף די גאסען פון די גרויסע שטעט הענדלער וועלכע פערקויפען פאר מציאות „וויטש־נע" פעדערס, זאפאלניטשקעס, זייגערלעך און גאלדענע רינגלעך. ווען די וואס קויפן קומען אהיים, ווערען זיי ערשט געוואהר אז זיי זענען געפאלען קרבנות פון אפע־ריסטען. אייך אין ראדאם פעהלען גישט אזעלכע שווינדלער.

ווען דער ראדאמער פאליציאנט יאס־קולסקי איז ציוויל, אנגעטהון געגאנגען דורך די פאלנא־גאס האט אים בעגעגענט איינער פון יענע „סוחרים", וועלכער האט איהם פארגעלייגט צו קויפן א „גאלדען" רינגעל מיט א שעהן שטיינדעל. דער פא־ליציאנט יאסקולסקי, וועלכער האט זיך שוין גוט געקאנט אויף די שטיקלעך אר־בייט, און שוין געהערט וועגען די „צארי־שע ברילאנטען", וועלכע ווערן פערקויפט אויף די גאסען פון ווארשא, האט אג־שטאט צו קויפען דאס גאלדענע רינגעל פאר 5 גילדען, דעם חברה'מאן אװעג־פיהרט אין קאמיסאריאט אריין, וואו עס האט זיך ארויסגעוויזען, אז דאס איז דער ראדאמער איינוואהנער קאזשימיעזש נאוואקאווסקי, וועלכער איז שוין גוט בעקאנט דער פאליציי און איז שוין עט־ליכע מאהל פעראורטיילט געווארען דורכ'ן חיגען געריכט פאר אויספיהרען גנבות. דאס רינגעל איז געוועזען א מע־שענס און עס איז בלויז יוערטה געווע־זען א פאר גראשען.

נאוואקאווסקי איז דעם פערגאנגענעם דינסטאג געשטעלט געווארען פאר דעם ראדאמער שטאט־געריכט, וואו ער האט ערקלערט, אז דאס רינגעל האט ער געפונען אויף דער גאס און האט עס געוואלט פערקויפען.

דאס געריכט האט נאוואקאווסקי פעראורטיילט אויף 6 חדשים אונבע־דינגטע תפיסה.

אר.

וועד איז דער ערציהער און ווער איז פעראנטווארטליך?

די מלמדים פון דער תלמוד־תורה אויפן וואהעל, בעטען מ'זאל אויף זיי נישט ארויפוואלפען די שולד דערפאר וואס די קינדער האבען דעמאנסטרירט אויפ'ן הויף פון לובלינער 9, פאר די פענסטער פון דער קורזשנעריי פון ה' מאטעל אפא־טאווסקי, פראטעסטירענדיג, פארוואס ער האט נאר בעשיכט 6 קינדער און די איבע־ריגע נישט. די מלמדים ערקלערען, אז זיי האבען די קינדער דערצו נישט אנגערעדט און נישט געוואוסט דערפון. די קינדער אויס קנאה צו די אנדערע, וועמען מהאט שיך יא געקויפט, האבען זיך אליין ארגא־ניזירט, נעמענדיג צו־הילף א טייל מאמעס

די מלמדים האבען ביי איין וועגס אויסגעגאסען זייער ביטער הארץ, אז מ'צאהלט זיי נישט אויס די פענסיעס גאנ־צע וואכען און זיי ארבייטען ממש ביי הונגער־לוינען.

וואס איז פארט מיט דער תלמוד־תורה. זי פערמאגט א גאנץ הויז אלס אייגענטום און דער מצב דארט אויף אלע געביטען הינקט גאר שטארק אינטער. די מלמדים בעקומען נישט זייער שכירות; די קינדער ווידער טוהען וואס זיי ווילען. די מלמדים ווייסען נישט און דער קאמיטעט ווייסט מסתמא אודאי נישט. אלזא ווער איז דא דער אויפזעהער איבער דער ערציהונג פון די ארימע קינדער און ווער איז פער־אנטוואורטליך פאר דער דאזיגער אינסטי־טוציע?

6 פשיטיקער יודען בעשולדיגט אין בעליידיגן דאס פוילישע פאלק.

פאראכטאגען פרייטאג זענען געשטא־נען 6 פשיטיקער יודען אין היגן שטא־טישען געריכט אונטער דער בעשולדיגונג פון בעליידיגען דאס פוילישע פאלק.

די נעמען פון די 6 יודען זענען: רפאל ווייגדער, יוסף לענגא, משה בארענשטיין, חיים און מאטל שוויטשקא און משה ברויטמאן.

די אלע דערמאנטע 6 יודען זענען בעשולדיגט אין דעם, אז דעם 30 שער־פיען פ. י. האבען זיי בעווארפען מיט שטיקלעך אפעל און שטיינער די דורכ־געהענדע פשיטיקער איינוואהנער ווינ־צענטי קארטשאק, זיין טאכטער אננא און אנדערע קריסטען, אנרופענדיג זיי בעת מעשה „פוילישע חזרים".

די אנגעקלאגטע האבן זיך נישט מודה געווען, אז זיי האבען זיך געוואלט אזוי אייסדריקען.

דער פראצעס איז אבגעלעגט געווארן דערפאר, ווייל ס'האבען זיך נישט גע־שטעלט צוויי פערטיידיגונס־עדות: חיל־העלם בויער און בעריל זאגדאנסקי.

ווי מען הערט זאל ארויסטרעטען געגען די בעשולדיקטע, חוץ קארטשאקען און די אנדערע, אויך ארויסטרעטען די בעקאנטע בושאזאחסקא, די זעלבע, וועלכע איז אויפ'ן בעוויסטען פשיטיקער פראצעס צוגעצויגען געווארען דורכ'ן פראקוראר צו פעראנטווארטליכקייט דער־פאר, ווייל איר עדות זאגען האט נישט געשטימט.

פערלאפען א יאהר נאך די טרויעריגע געשעהענישען אין פשיטיק

דער „דזעגניק נאראדאווי" שלעפט ארויס די קאשמאר־געשעהענישען. — געשטעלט א דענקמאל וויעשניאקען אין פשיטיק.

דינסטאג איז אויסגעפאלען א טראגישע יאהרצייט: דער 9־טער מערץ, דער טאג פון מעשה־פשיטיק אין יאהר 1936. דער דאזיגער טאג איז גלייכצייטיג די יאהר־צייט נאך די געפאלענע קדושים מינ־קאווסקי; עס איז אויך די יאהרצייט נאך דעם געפאלענעם פויער וויעשניאק.

מיר וואלטען וועלען אט דעם טראגישען יאהרצייט נישט דערמאהנען; די פשיטי־קער און נישט בלויז די פשיטיקער יודען וואלטען וועלן דעם טאג פון 9־טען מערץ איבערלאזען אין דער פערגעסענהייט און — זאלען די נשמות פון מאן און פרוי מינקאווסקי רוהען אין ליכטיגען גן־עדן. אבער דער צווייטער צד וויל אלץ נישט אבלאזען פשיטיק. דער ארגאן פון די פשיטיקער קארטשאק'ס און פון די קא־וואלסקי־גאיעוויטש־סטופולקאווסקי – דער „דזיענניק נאראדאווי" — איז די היינטיגע וואך ארויס אויף דער ערשטער זייט מיט אנ'ארטיקעל אויף דער ערשטער זייט, מיט אנ'ארטיקעל וועגען דער יאהרצייט פונ'ם פויער סטאניסלאוו וויעשניאק, וועלכער „איז געפאלען פון א קויל פון אנ'אויפגע־הארעוועטן אין א תלמוד'ישער שול". צוליב דער דאזיגער יאהרצייט פון סטא־ניסלאוו וויעשניאק איז אין פשיטיק פאר־געקומען א ספעציעלער צוזאמענפאהר פון 250 ענדעקעס און עס איז ענטהילט גע־ווארען דאס בילד פון וויעשניאק'ן. אונ־טער'ן בילד געפינט זיך אזא אויפשריפט: דעם הייליגען אנדענק פון סטאניסלאוו וויעשניאק, מיטגליד פון דער ענדעקישער פארטיי אין ווזשאס, וועלכער איז געפאלן פון א יודישער קויל אין פשיטיק דעם 9־טען מערץ 1936, אין קאמף פאר א גרויס נאראדאווע און קאטוליש פוילען".

עס האבען בעת דער פייערליכקייט גע־רעדט די גוט־בעקאנטע: אדוו. באיעוויטש, דער „נארא" אפליקאנט ניעבודעק און קארטשאק.

א. ע.

ווי זענען פערטיילט געווארען די 275 טויזענד דאלאר פאר פוילישע יודען.

אין זיין בעריכט אויף דער פרעסע־קאנפערענץ אין פאריז וועגען דער הילפס־אקציע פון „דזשוינט" פאר די יודען אין פוילען, האט ד"ר בערנארד קאהן אויך איבערגעגעבען ווי עס זענען פערטיילט געווארען די אסיגנירטע פאר פוילען 275.000 דאלאר.

פון דער סומע איז א היבשער טייל אסיגנירט געווארען ספעציעל פאר די יודישע שול־קינדער.

אזוי, למשל, איז אסיגנירט געווארען א נייע סומע פון 15 טויזענד דאלאר פאר דער בעשפייזונג פון 35 טויזענד יודישע שול־קינדער ביז'ן סוף פון דעם שול־יאהר. די צאהל קינדער, וואס דאר־פען אין דער שול בעקומען זייער פרישטיק, האט זיך אין פערגלייך מיט פא־ריגען יאהר פערטאפעלט. פון די שול־קינדער אין לאדז, למשל, קומען נישט קיין געפרישטיגטע ביי 60 פראצענט און אין ווארשא און ווילנא — ביי 15 פראצענט פון אלע שול־קינדער. דאס גלאז מילך און ברויט מיט פוטער, וואס די קינדער בעקומען אין דער שול, איז פאר א סך פון זיי כמעט די איינציגע שפייז, וואס זיי בעקומען אין משך פון גאנצן טאג.

25 טויזענד דאלאר איז בעשטימט געווארען פאר די זומער־קאלאניעס פאר קינדער, 20 טויזענד דאלאר אויף צו־פאסען די שול־בנינים צו די נייע סא־ניטארע־היגיענישע פארשריפטען פון דער פוילישער שולמאכט, 10 טויזענד דאלאר אויף געצייג און מאשינען פאר יענע שולען וואס האבען איינגעפיהרט פערשידענע ווארשטאטען. פון די דאזיגע געלדער יועלען קענען געניסען אויך עטליכע ישיבות, וואס האבען איינגע־פיהרט פאר זייערע תלמידים פערשידענע פאך־קורסען. אזוי ארום זענען ספעציעל פאר די יודישע שול־קינדער פון פוילען אסיגנירט 60 טויזענד דאלאר, נישט רעכענדיג די 30 טויזענד דאלאר פאר'ן „צענטאס" (צענטראלער יתומים קאמי־טעט) און די 25 טויזענד דאלאר פאר דעם „טאז".

א סומע פון 5 טויזענד דאלאר איז אסיגנירט געווארען פאר די געליטענע פון אנטי־שחיטה־געזעץ.

10 טויזענד דאלאר זענען אסיגנירט געווארען פאר די יודען פון יענע גע־גענדען אין פוילען, וועלכע האבען לעצ־טענס בעזונדערס געליטען פון בא־יקאט און טעראר. א ספעציעלע אסיגנירונג פאר 10 טויזענד דאלאר איז געמאכט געווארען פאר דער פסח־הילף. 25 טוי־זענד דאלאר האט דער „דזשוינט" אסיג־נירט פאר יענע קליינע יודישעווירט־שאפטען, וועלכע ווערען בעדראהט צו־ליב די נייע פאראדענינגען פון דער מאכט. פאר די גמילות חסדים קאסעס (אין 715 פונקטען פון לאנד) האט דער „דזשוינט" אסיגנירט אויף די קומענדיגע עטליכע חדשים א סומע פון 60 טויזנד דאלאר.

פאר'ן „החלוץ" זענען אסיגנירט גע־ווארען 18 טויזענד דאלאר.

ה' קאן לייקענט אב די קלאנגען, לויט וועלכע דער „דזשוינט" ציהט צו־ריק די הלוואות פון די גמילת־חסדים־קאסעס אין פוילען. עס איז ריכטיג זאגט דער רעדנער, אז ווען מען מאנט א חוב ביי איינעם, וואס ער קען בע־צאהלען און ער וויל נישט, שרייט ער, אז דער „דזשוינט" נעמט צוריק דאס געלד פון די לייה־קאסעס. אלענפאלס האבען די נייע אינתעסטירונגען פון „דזשוינט" אריבערגעשטיגען די איינגע־מאנטע חובות.

ענדליך מארגען שבת

אין טעאטער „Rozmaitości" א גרויסע מוזיקאלישע סענסאציע.

ס'טרעטען אויף מיט א מייסטער קאנצערט 2 וועלט־פענאמענען: אדא סארי, וועלכע איז געקרוינט מיט דעם נאמען „דער פוילישער נאכטיגאל", דער שטאלץ פון העכסטען געזאנג־טעמפעל „La Scala" און די געניאלע פיאניס־טין, לאורעטין פון קאנקורס פון פיא־ניסטען אין זשענעווע (1 אויסצייכנונג) יאנינא פאמיליער־הספנעראווא.

אין פראגראם אריעס פון די אפערן: „מיגנאן", „לאקמע", „צירוליק סעוויל־סקי", „טראוויאטא", „קאסאנאווא", קלא־סישע און שפאנישע לידער, ווי אויך מאזארט'ס „הללויה". די ווערק פון שאפען, בעטהאווען און ליסט.

די קליינע צאהל איבערגעבליבענע בילעטען קען מען נאך בעקומען אין קאסע פון טעאטער.

אנפאנג פינקטליך 8^{30} אווענד.

וועקסלען, אנ׳הלוואה, צוויי ברידער, צוויי שוואגערס און א פאלשע זשירא.

די וועלט זאגט א װאָרט: „א ווייב און א וועקסעל װערען נישט פערלוירן". דאס װערטעל האט זיך אין א פולע הונדערט פראצענט בעשטעטיגט ביי א געשיכטע מיט צוויי ברידער און צוויי שוואגערס.

דאס איז א מעשה מיט העכער 10 יאהר צוריק. אין יאהר 1925 האט דער געוועזענער גילוען-פאבריקאנט משה לאנדוי, געפינענדיג זיך אין מאטעריעלע שוועריגקייטען, גענומען ביי זיין אס-טראוועצער ברודער לייזער לאנדוי אנ׳הלוואה אויף 4 800 זל. אויסשטעלענדיג װעקסלען אויף 10.000 זל. ביסלעכווייז האט מ. לאנדוי אויסגעצאהלט זיין ברודער 4.100 זל. אבער די וועקסלען האט ער נישט ארויסגענומען. ס'איז אוועק א צייט און לייזער לאנדוי איז געשטארבען. דא טאקע האט זיך געמאכט א שטיקעל פלאנטער. אין א געוויסען טאג איז משה לאנדוי געוואהר געװארן אז זיינע וועקסלען לעבען, און, אז איינער א געוויסער אייזיק דיאמענט מאהנט זיך ביי איהם אויף זיי 2500 זל.

די וועקסלען זענען מנולגל געװארן פון לייזער לאנדוי צו זיין איידעם ישראל װינער, וועלכער האט ווידער די וועקסלען אויף דער דערמאנטער סומע, איבערגעגעבען זיין שוואגער אייזיק דיאמענט. דאס איז נאך נישט געװען אלץ. אויף די װעקסלען האט פיגורירט די זשירא פון פערשטארבענעם לאנדוי און דאס טאקי האט קװעסטיאנירט משה לאנדוי, װעלכער האט פעסטגעשטעלט, אז די זשירא פון זיין ברודער, איז א געפעלשטע. ער האט זיך בלויז מודה געװען, אז זיין חוב, וואס ער ברויך נאך בעצאהלען זיין ברודער, בעשטעהט איינגאנצען פון 700 זל. דער ראדאמער לאנדוי האט נישט לאנג פילאזאפירט און ביידע שוואגערס פון לאדזש אנגעקלאגט אין געריכט, איינעם ווינער'ן, פאר צוגענומען װעקסלען און פעלשען די זשירא און דעם צווייטען, דיאמענטען, פאר איינגעבען די וועקסלען אויף אינקאסא הגם ער האט געוויסט, אז די װעקסלען האט װינער נישט געקענט האבען.

ביידע יודען פון לאדז זענען אלס אנגעקלאגטע געשטאנען אין היגען קרייז-געריכט און זענען פערטיידיגט געווארען פון אדװ. פעניגשטיין.

א רייהע עדות פון דער פאמיליע לאנדוי האבען ערקלערט, אז די וועקסלען זענען אין ארדנונג, און, אז אויך די זשירע איז, לויט זייער מיינונג, נישט געפעלשט; דאגעגען ה׳ משה לאנדוי האט זיך געהאלטען ביי דאס זייניגע, פעסטשטעלענדיג די אז זשירע איז יא געפעלשט. דאס געריכט האט ביידע שוואגערס פער׳משפט אויף 6 חדשים תפיסה יעדען, שענקענדיג זיי די שטראף אויפ'ן סמך פון דער אמנעסטיע. אר.

רעדאקטאר פון „כלאפסקע יוטרא" אויף דער בעשול-דיגונג'ס = באנק פון קרייז = געריכט אין ראדאם.

אין דער צייטונג „פויערישער מארגן" („כלאפסקיע יוטרא") האט זיך בעװיזען א בעליידיגענד ארטיקעל געגען דעם פאראפיע-גלח באטשקא פון נעבן חאטשא. אין דעם ארטיקעל װארפט-פאר דער אויטאר דעם גלח דאס צו-אייגנענען זיך 400 דאלאר, וואס זענען געשיקט געװארען פון די אמעריקאנער פאליאקען פאר די וואס האבען געליטען פון דער פערפלייצונג. דער גלח האט זיך געפילט געטראפען דערפון און ער האט פערפירט א פראצעס, וועלכער איז פארגעקומען אין ראדאמער קרייז-געריכט געגען פער-אנטווארטליכען רעדאקטאר יוזעף אלעכאווסקי. עס איז פארגעליינט געװארען דאס דערמאנטע ארטיקעל, אין וועלכען, א חוץ די בעשולדיגונג אין „פשיוולאשטשעניע", איז אויך פארגעװארפען געווארען דעם גלח, אז ער צווינגט די איינוואהנער פון דער פאראפיע צו פאלען פאר איהם אויף דער ערד און אין פאל װען זיי זאגען זיך אב, שלאגט ער און בעשולדיגט זיי אין קאמוניזם.

די עדות, וועלכע זענען גערופען געװארען אויפ'ן פראצעס און װעלכע רעקרוטירען זיך פון די איינװאהנער פון חאטשי, האבען אויסגעשטעלט דעם גלח די בעסטע אפיניע און קאטעגאריש אבגעלייקענט די אלע פאקטען, װעלכע זענען ענטהאלטען אין יענעם ארטיקעל, זיי זאלן האבען ווען עס איז געהאט אנ'ארט.

דער בעשולדיקטער אלעכאווסקי האט שוין געהאט אנ'עהנליכען פראצעס װעגן בעליידיגען דעם גלח פראספער מאליגאחסקי פון יעשענץ, הינטער ראדאם, ווען ס'איז געמאכט געװארען אויף די שפאלטען פון „כלאפסקיע יוטרא", א פארוואורף, אז ער האט געשטעלט א דענקמאל זיינע נע'פגר'טע הינד. דאס האט זיך ארויסגעװיזען אלס נישט אמת און אלעכאווסקי איז דעמאלט פער'משפט געװארען אויף 8 מאנאטען תפיסה.

צוליב דעם, וואס עס האבען זיך נישט געשטעלט עטליכע עדות, האט דאס געריכט אבגעלעגט דעם פראצעס. ד. ר.

GDZIE i JAK! oddać do Farbowania, czyszczenia i prania: FUTRA, GARDEROBĘ, SKÓRY, OBÓWIE i BIELIZNĘ?

Nowocześnie Zmechanizowane Zakłady
FARBIARNIA i PRALNIA CHEMICZNA,
Farbiarnia Futer Skór i obuwia
PRALNIA BIELIZNY

A. HEMPEL
w RADOMIU

Centrala, ul. STAROMIEJSKA Nr. 7 Tel. 19-70
Filja I ul. Żeromskiego № 1
Filja II ul. Żeromskiego 21
Filja III ul. Żeromskiego 59
Filja IV ul. Traugutta 11.

Kierownik działu technicznego
ALFRED HEMPEL

Wykonowuje: Tanio, fachowo i solidnie; TRWAŁE farbowanie, damskiej i męskiej garderoby, przędzy, wełny, bawełny, futra, skóry, garderobę skórzaną, pantofle, pióra, ponczoch, płótna, filcy, t. p.

CHEMICZNE SUCHE CZYSZCZENIE (związkami węglowodorów lotnych)

Jedyna w województw Kieleckim firma, która wykonywuje CHEMICZNIE SUCHO czyszczenie garderoby damskiej i męskiej futer, dywanów, portier oraz odświeżanie płaszczy i palt.

Specjalny dział bieliźniarski: prania koszul, kołnierzyków, mankietów firanek i t. p. uskutecznia się bez domieszek szkodliwych dla tkaniny i bez chlorku z pięknym srebrzystym połyskiem.

Zapewnia W.P.P. klijentelę, że:
I uchroni przed stratą i zawodem,
II nie zdeformuje kroju ubrania,
III chroni przed utratą ŻYWOŚCI KOLORU
IV zbiegnięcia materjału,
V stratą połysku i elastyczności,
VI utrzymanie fasonu,
VII odświeżeniu koloru,
VIII utrzymanie apretury,
IX ochronę włókna oraz tkanki materjału,
X uczyni zadość wymaganiom hygjeny i dobrego samopoczucia.

Technika i Nowoczesna Specjalność tej dziedziny przemysłu, oraz 20 letnia rutyna i fachowość Kierownictwa, upoważnia firmę do zapewnienia W.P. Klijtelę że powierzone zlecenia. wykona solidnie fachowo i terminowo, ku zupełnemu zadowoleniu W. P.

Szerszy zakres fachowości, oraz racjonalna reorganizacja dają możność TANIEGO, SZYBKIEGO, i SKRUPULATNEGO, wykonania zleceń W. P. Klientelę.

Uprzejmie prosimy o łask. obdarzenie naszą firmę Ich pełnym ZAUFANIEM

CENY NISKIE

Z poważaniem
Nowoczesne Zmechanizowane Zakłady
Farbiarnia i pralnia chemiczna
Pralnia Bielizny
A. HEMPEL

שלום עליכמ'ס „שווער צו זיין א יוד"

שוין איבערמארגען אין טעאטער „ראזמאיטאשטשי"

די פארשטעלונג, װאס „מסדה" גיבט איבערמארגען זונטאג אין „ראזמאיטאשטשי", האט ארויסגערופען גרויס אנזעהן ביי די ליבהאבער פון בעסערען יודישן טעאטער.

דער אינטערעס צו די מסדה - פארשטעלונג נעמט זיך דערפון, װאס איהרע פריהעריגע אויפטריטען אויף דער בינע האבען נישט ענטוישט. אנהויבענדיג מיט אנ'עקספערימענט געהט דער אמאטארען קרייז פון מסדה אלץ מעהר פאראויס אויפ'ן געביעט פון ענטוויקלען זיך אין דער ביהנע-קונסט. דאס זענען יונגעלייט וואס האבען די אמביציע איינצופירנעדען אין שטאדט א סטאבילע דראמאטישע סטודיע, וואס זאל פון צייט צו צייט דערלאנגען בעסערע שאפונגען אין דער פארם פון סצענישע קרעאציעס.

די היינטיגע פארשטעלונג איז ווירקליך א פערמעסט מצד „מסדה". אויפפירען שלום עליכם'ען אויף דער ביהנע איז נישט פון די לייכטע זאכען. צו קענען אריינדרינגען אין דעם מהות פון שלום עליכם'ס העלדען און זיי מאכען רעדען דורך אינטערפרעטאציע און מימיק — דערצו ברויך מען בעזיצען א סך טאלענט און געפיהל. אין פלוג קען זיך דוכטען, אז שלום-עליכם איז גרינג, װייל ער איז פאלקסטימליך, פשוט און אזוי איינפאך-יודישלעך. אבער טאקע דערפאר, וואס ער איז אזוי גרינג, איז ער אזוי שווער. יעדעם װארט פון זיינע צענטראלע העלדען איז א קאמפאזיציע פון גראנדיעזער יודישער טראגיק. און בכדי ארייניצובלאזען אין זיי א רוח-חיים, צייכנענדיג ריכטיג-אויסגעמאסטענע טיפען, ברויך מען זיך גוט אינטערגארטלען. דערצו ברויך מען לאנגע הכנות, א סך פארברייטונגען און לאנג ארבייטען איבער זיך. לויט די צוגרייטונגען און שטודיר-פרובען פון מסדה, קען מען האפען, אז זי וועט אויסהאלטען דעם עגזאמען און שלום - עליכם'ען נישט פערשעמען.

דער רעזשיסער, ה׳ לאטע, װעלכער האט רוטין און פערשטעהט זיך אויפ'ן ענין טעאטער, בעמיהט זיך גענוג, אז די פארשטעלונג „שווער צו זיין א יוד" זאל ארויס מיט ערפאלג.

צו דער ערעפענונג פון קרעדיט-קאאפעראטיוו באנק

ביים קליינהענדלער - פערבאנד.

די ערעפנונג פון דער קאאפעראטיװער-קרעדיט-באנק ביים קליינהענדלער פערבאנד קומט פאר קומענדיגען דינסטאג אנהויבענדיג פון דאן אן נארמאל צו פונקציאנירען. אין צוזאמענהאנג דערמיט װערט איינגעארדענט זונטאג א טייה-אוונד, אויף וואס ס'זענען פערבעטען געװארען פארשטעהער פון געזעלשאפטליכע אינסטיטוציעס. עס קומען אויך פון װארשא דער פרעזעס פון דער צענטראלע אדװ. זינדלעוויטש און דירעקטאר בערלינער.

Z intencji zaślubin
p. Izraela Fajngolda Radom
z p. Hadasą Leichter Kielce
wiele szczęścia na ich nowej drodze życia

życzy
M. Cwajgenberg.

קרעדיט - קאָאָפּעראַטיוו מיט בעשר. פּעראַנטװאַרט.
ראַדאָם זשעראָמסקי 21 טעלעפּ. 19-37

דערמיט מעלדען מיר,
אַז דינסטאג דעם 16 ה. ח.
הויבּט אָן זיין טעטיגקייט דער

קרעדיט = קאָאָפּעראַטיוו

(*Spółdzielnia Kredytowa*) זשעראָמסקי 21

אין לאָקאַל פון
דעט. און קליינהענדלער-פערבאַנד

דער קרעדיט-קאָאָפּעראַטיוו ערלעדיגט אַלערליי באַנק-אָפּעראַציעס: ערטיילט הלוואות, אַוואַנסן אויף אינקאַסאָ, וועקסל-אינקאַסע א. א.

פאָטאָגראַפישער אַנשטאַלט „צעווא“ ראַדאָם פּל. 3 מאַי אין הויף

נעמט אָן פערשידענע אויפנאַמען
אינדיווידועלע ווי אויך אין גרופּען
שטוב-באַשטעלונגען
פּערוויילונג׳ס - אויפנאַמען א. א.

בעמערקונג: ביי יעדע קלענסטע באַשטעלונג בעקומט דער קליענט א אומזיסטע קינאָ - הנחה.

מ ו ד ע ה.

די קהלה-פערוואַלטונג מאַכט בּעקאַנט, אַז די וועלכע ווילען בעקומען מצות אויף פסח זאָלען זיך ווענדען אין דער „עזרה“ טראַוגוטטא 52 כדי זיך צו רעגיסטרירען

די רעגיסטראַציע הויבּט זיך אַן זונטאג דעם 14/3 און וועט פאָרקומען יעדען טאָג פון 10 ביז 2 נ. מ. און פון 6 ביז 8 אָוענד.

די צייטווייליגע
קהלה = פערוואַלטונג
אין ראַדאָם.

„STYL“

פריערהאנגען,
קאָפּעס, ראָלעטען א. ד. גל.
צו בעקומען
ראַדאָם מ. רטיא 23 (פריהער שפּאַציר גאַס)
צוגענגליכע פרייזען

Już są do nabycia
w sklepach oraz kioskach tytoniowych
opatentowane gilzy do papierosów
w pudełku - futerale

„RENOMA“

fabryki: E. PASCHALSKI i S-ka

סימפאָנישער קאָנצערט

זונטאָג דעם 14 מערץ ד. י. 6 אין אָוענד וועט אין אַרבּייטער הויז אויף קעללעס קראַוזא פאָרקומען דער קאָנצערט פון דעם סימפאָנישען אָרקעסטער פון דער וואַרשאַוער פילהאַרמאָניע, אין וועלכער עס בעטייליגען זיך 45 פּערזאָן אונטער דער דירעקציע פון יוזעף אָזשימינסקי.

Kino CZARY

שוין קירצליך
די שענסטע קאָמעדיע
מיט FLIP און FLAP
Wesoła Rodzinka

PODZIĘKOWANIE.

KOMITET SZPITALNY przy gminie Wyznaniowej Żydowskiej w Radomiu składa tą drogą najserdeczniejsze podziękowanie p. Berkmanowi Z., rzeźnikom i piekarzom za ofiarowane mięso i pieczywo na bufet imprezy urządzonej na rzecz Szpitala Starozakonnych oraz pp: Aronowi Mandelbaumowi, F. Rakoczowi, Guthercowi, f-mie Brykman i Adler za wypożyczone naczynia na w. w. imprezę, a w szczególności fabrykantom: A. Rotenbergowi, M. Cemachowi, I. Buchmanowi, I. Werchajzerowi, Sz. Kormanowi, f-mie „Markower”, f-mie „Brago”, odlewni Rubinsztejn, odlewni „Diament i Rozenberg“, M. Chmielarzowi i S-ka, f-mie „Leslau i S-wie”, f-mie „Ludowika”, f-mie „Bogold“, Aronowi Goldbergowi. D. Goldfarbowi, f-mie „Jankowski i Syn“ A. Laksowi D. Wolmanowi, I. Klajnhautowi, Zysermanowi L. M. browar J. Saskiego, f-mie Taubenblat, Zajdmanowi, Helemanowi i innym za zaofiarowane przedmioty na fantową loterię „Wieczoru Purymowego” urządzonego na rzecz tegoż Szpitala.

Komitet Szpitalny również dziękuje pp: Kelermanowi i Frajdenrajchowi za piękne udekorowanie sal, a p. Inż A. Goldblumowi za niestrudzoną pracę we wszystkich komisjach imprezy i współudział w organizowaniu całości.

Jak również wszystkim paniom i panom za gorliwą i owocną pracę serdeczne „Bóg zapłać”

אנו מביעים את רגשי השתתפותנו החמה
לחברנו היקר הדירקטור
אלימלך פישמן נ"י
לרגלי האסון שקרהו בהלקח מאתו א מ ו הכבידה
מרת **שפרה** נ"ע
בעבודתו המסורה הצבורית והציונית ימצא נחומים

השלטון, המועצה, והפרסונל
של **הבנק הקואופרטיבי להלואות**
(בנק ציוני)

כוס תנחומין אנו מגישים להברנו יו"ר של ועדת „קרן היסוד“ ברדום
מר אלימלך פישמן נ"י
לרגלי האסון הגדול שקרהו בהלקח מאתו א מ ו הנכבדה
מרת **ש פ ר ה** נ"ע
בעבודתו לטובת בנין ארצנו ותחית עמנו בארץ משאת נפשנו ימצא תנחומים.

„קרן היסוד“ ברדום

משתתפים אנו בצערו העמק של חברנו הותיק
מר אלימלך פישמן
לרגלי האסון שקרהו במות עליו א מ ו הנכברה
מרת **ש פ ר ה** נ"ע
בעבודתך לטובת רעיוננו ותחית עמנו ת וחם

הסתדרות הציונים הכלליים
(וועלט פערבאַנד) ברדום

אתך אנו חבר יקר אלימלך פישמן
באסונך הגדול במות עליך א מ ך האשה החשובה
מרת **ש פ ר ה** נ"ע
השוכן בציון ימצוא מזור ותרופה למכתך ובעבודתך למען רעיוננו תמצא נחומים

בילה ומרדכי יהודה פישמן

Naszemu Dyrektorowi
p. Fiszmanowi Majlechowi
z powodu śmierci Jego Matki B .P.

SZYFRY

wyrazy szczerego współczucia składa
Personel Sp. Banku Pożyczkowego

KINO APOLLO

מאנטאג פרעמיערע!

2 גרייסע פילמען אין איין פראגראם:

1. א שענע דראמע מיט קאי פראנציס

daj mi twe serce

2. א העכסט סענסאציאנעלער פילם

TYGRYS BENGALSKI

שבת 3 אז. זונטאג 12 און 1^{45} נ. מ.

דער בעסטער פוילישער פילם

PŁOMIENNE SERCA

KINO APOLLO

ביז זונטאג איינשל. פערדאפעלטער פראגראם!

1. א ערשטקלאסיגער שענער פילם

Ostatni mohikanin

2. א שענע קאמעדיע מיט דעם קאמיקער יאע בראון

Grześnik mimo woli

זונטאג דעם 14 מערץ 8^{30} אוו.

אין טעאטער „ראזמאיטאשטשי"

ווערט אויפגעפיהרט ווערען דורך דער דראמאטישער סטודיע פון „מסדה"

שלום עליכם'ס קלאסישע קאמעדיע

„שווער צו זיין א יוד"

אין 4 אקטען — — רעזשי מ. לאטטע.

די הכנסה פאר דער ווינטער - קאלאניע.

Panu JÓZEFOWI GOLDFEINOWI

z powodu zgonu

OJCA JEGO

b. p. **Izraela Borucha**

wyraża najgłębsze współczucie

M. Baum.

Najlepsze, najmilsze i najtańsze prezenty dla rodziny i przyjaciół

to

kuchenki, żelazka grzejniki do rurek poduszki i inne.

Do nabycia na dogodnych warunkach

w Radomskiem Towarzystwie Elektrycznem Sp. Akc. w Radomiu ul. Traugutta 53

Jedynie **IDEAL JAWA**

z DZWONKIEM

jest prawdziwą opatentowaną domieszką do kawy z aromatem czekoladowym.

כשר לחג הפסח

אפילו למהדרין מן המהדרין

מצות, מצה-מעהל

פון עלעקטריש-מע-כאניש - היגענישער מצה - בעקעריי

בהכשר הרב הגאון ר' ישעי' ולאטניק

בחרב הגאון המובהק מהר"ם שליט"א האבד"ק גלאיואטשאוו.

ראדאם רינעק 8 י. ערליכמאן.

ראדאם, רינעק 8.

Adres: RADOM RYNEK 8.

מיר דריקען אויס דעם טיפסטען מיטגעפיהל

דער חשוב'ער פאמיליע גאלדפיין

צוליב'ן טויט פון זייער ליבען מאן און פאטער

ר' ישראל ברוך נ. ע.

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

די פערוואלטונג און קאמיטעט

פון דער **גמילת - חסד - קאסע**

ביי דער יודישער קהלה אין ראדאם.

מיר דריקען אויס דעם הערצליכסטען מיטגעפיהל

אונזער לאנגיעהריגער, פערדינסטפולער פערוואלטונג'ס-מיטגלידערין

פייגעלע גאלדפיין און פאמיליע

צוליבן טויט פון איהר מאן און פאטער

ר' ישראל ברוך גאלדפיין נ. ע.

אין איהר איבערגעגעבענער געזעלשאפטליכער ארבייט זאל זי א טרייסט געפונען.

פערוואלטונג פון קימפעטארין - פעראיין

אין ראדאם.

Kino ADRIA

שבת דעם 13-טן 1 און 3 אז.

זונטאג דעם 14-טן 11^{45} און 2 אז.

פריהמארגעז - פילמעז

צו ביליגע פרייזען

דער געניאלסטער פילם לויט'ן ווערק פון שעקספיר

SEN NOCY LETNIEJ

Kino ADRIA

נאר ביז זונטאג איינשל.

א אויסערגעוועהנליך שענער פילם

מיט וואונדערבארע דעקאראציעס א. ג.

דער פרויען=קעניג

אין דער הויפט - ראל די בעריהמטע

מירנא לוי, לויזא רײנער, וויליאם פאוועל

TARYFA OGŁ.: Na 1-szej stronie 1 mm 1 szp. 40 gr.
w tekscie 1 mm 1 szp. 60 gr.
na ostatnie stron. 1 mm 1 szp. 25 gr.

1-sza i ostatnia strona liczą 8 szpalt.

אבאנאמענטס פרייז: פער א חודש אין פוילען 1 זלאט
אין פראנקרייך, בעלגיען 4 פראנק
אין אנדערע לענדער 30 סענט

Redaktor i Wydawca CH. M. HERC. tel. 15-18 .טעל

Wydawnictwo „Radomer Kielcer Leben" Radom szwarlikowska 20